

Μνήμων

Τόμ. 7 (1979)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

Δ. ΛΟΥΛΕΣ : 'Ο βρετανικός τύπος γιά τή ναυμαχία τού Ναβαρίνου' •
Β. ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ : Καταγραφή τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τοῦ Ἡρακλείου
τὸ 1751 • ΡΕΝΑ ΣΤΑΥΡΙΔΗ - ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ : 'Ἀνέκδοτες ἀπιστολές τοῦ
Γ. Σκληροῦ στὸν Γ. Ν. Πολίτη' • Τ. Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ : Χρησμολογη-
κό εἰκονογραφημένο μονόφυλλο τῶν ἡρχῶν τὸ 18ου αἰώνα • Α. ΠΟ-
ΛΙΤΗΣ : Προσπάθειες καὶ σχέδια τοῦ Φοριέλ για μιὰ δεύτερη ἐκδόση τῆς
συλλογῆς τῶν Ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν • Φ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟ-
ΠΟΥΛΟΣ : Χειρόγραφα Φουρνά Εὐρυτανίας • Ι. Κ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ : 'Η
διπλωματική ὑλῆλλογραφία τῶν Bouilney - Mabili' (τέλη ΙΗ - ἀρχές ΙΟ'
αἰώνα) • Γ. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ : Ληστὲς καὶ λησταντάρτες στὴν Κεν-
τρικὴ Ἐλλάδα τὸ 1835 - 1836 • Κ. ΛΑΠΠΙΑΣ : Γύρος ἀπὸ τὸν Ἀλέ-
ξανδρό 'Ησαΐα καὶ τὶς λιθογραφίες του' • Τ. Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ : Σχό-
λιο στὴν αἰεντερηρή ἐκδόση τῆς 'Ἐγκυλοπαιδίας τοῦ Πατούσα (1710)
• ΟΛΓΑ ΚΑΤΣΙΑΡΗ : 'Ο Ρήγας Φεραίος. Νέα στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα
τῆς Τεργέστης' • ΠΡ. ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΣ : Στρατιωτικὴ συμφωνία Βρε-
τανίας - Ἐλλάδας (9 Μαρτίου 1942) • Η. FLEISCHER : 'Αντίστοιχα
τῶν γερμανικῶν δυνάμεων Κατοχῆς στὴν Ἐλλάδα 1941 - 1944' •
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1976

JUAN, JOSÉ ELIODORO BOULIGNY KAI LORENZO
MABILI DE BOULIGNY : ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ
ΚΑΙ Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ.
(ΤΕΛΗ ΙΗ' - ΑΡΧΕΣ ΙΘ' ΑΙΩΝΑ)

I. K. ΧΑΣΙΩΤΗΣ

doi: [10.12681/mnimon.203](https://doi.org/10.12681/mnimon.203)

ΑΘΗΝΑ 1978 - 1979

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΧΑΣΙΩΤΗΣ Ι. Κ. (1979). JUAN, JOSÉ ELIODORO BOULIGNY KAI LORENZO MABILI DE BOULIGNY : ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ ΚΑΙ Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ. (ΤΕΛΗ ΙΗ' - ΑΡΧΕΣ ΙΘ' ΑΙΩΝΑ). *Μνήμων*, 7, 99-117.
<https://doi.org/10.12681/mnimon.203>

I. K. ΧΑΣΙΩΤΗΣ

JUAN, JOSÉ ELIODORO BOULIGNY KAI LORENZO MABILI DE BOULIGNY : ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ ΚΑΙ Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ (ΤΕΛΗ ΙΙ' - ΑΡΧΕΣ ΙΘ' ΑΙΩΝΑ)*

Οι ώς τώρα πληροφορίες μας γιὰ τοὺς προγόνους τοῦ Λορέντζου Μαβίλη καὶ ίδιαίτερα γιὰ τὸν διάσημο του Lorenzo Mabili (1756-1853), παπποὺ τοῦ ποιητῆ, προέρχονται ἀπὸ τρεῖς κυρίως ἐργασίες: ἔνα παλιὸ βιογραφικὸ σημείωμα τοῦ Ἀνδρέα Ἀνδρεάδη, πρωτοπαρουσιασμένο στὰ 1912¹, τὴ μικρή, ἀλλὰ τεκμηριωμένη μονογραφία τοῦ Μιχαὴλ Λάσκαρι τοῦ 1935² καὶ τὴν εἰσαγωγὴ στὴν ἔκδοση τῶν ἀπάντων τοῦ Μαβίλη, ποὺ ἐπιμελήθηκε πρὶν μερικὰ χρόνια ἡ Μαρία Μαντουβάλου³. Τὸ πρῶτο δημοσίευμα στηριζόταν οὐσιαστικὰ στὴ σωζόμενῃ ὥς τὶς ἀρχὲς τοῦ αἰώνα μας τοπικὴ κερκυραϊκὴ παράδοση καὶ τὴν ἐπιτύμβια ἐπιγραφὴ τοῦ τάφου τοῦ παπποῦ τοῦ Μαβίλη, ποὺ δὲ Ἀνδρεάδης τὴν εἶχε ἐντοπίσει στὸ λατινικὸ νεκροταφεῖο τῆς Κέρκυρας. Ὁ Λάσκαρις παρουσίασε περισσότερες καὶ ἀσφαλέστερες εἰδήσεις, ἀντλώντας τες ἀπὸ τὴ σειρὰ Iles Ionniennes τῆς Correspondance Politique τῶν ἀρχείων τοῦ γαλλικοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν. Τέλος, ἡ ἐπιμελήτρια τῶν Ἀπάντων τοῦ Μαβίλη συμπλήρωσε μερικὰ ἀπὸ τὰ βιογραφικὰ κενὰ τῶν προηγούμενων ἐργασιῶν μὲ στοιχεῖα ποὺ τῆς πρόσφερε τὸ οἰκογενειακὸ ἀρχεῖο τῆς ἀπογόνου τοῦ ποιητῆ "Ελενας Βεντούρα-Πολίτη.

Οι ἔρευνες αὐτὲς μᾶς ἔδωσαν, σὲ γενικὲς γραμμές, τοὺς σπουδαιό-

* Ἐπεξεργασμένο καὶ συμπληρωμένο κείμενο ἀνακοίνωσης, ποὺ παρουσιάστηκε στὸ Δ' Πανιόνιο Συνέδριο (Κέρκυρα, 28 Σεπτ. - 1 ὁκτωβρ. 1978).

1. Ἄνδρεα Μ. Ἄνδρεας Λαυρέντιος Μαβίλης. Βιογραφικὸν σημείωμα, *Παναθήναια*, τόμ. 15, ἀριθ. 293-4 (15, 31 Δεκεμβρ. 1912), σ. 67-76. Συμπληρωματικὰ στοιχεῖα τοῦ Ἰδιού, Ὁ πάππος τοῦ Μαβίλη, *Νέα Εστία*, τόμ. 15 (1934), σ. 486-487· πρβλ. Ἐργα, τόμ. III (Ἀνάλεκτα), Ἀθήνα 1950, σ. 131-132.

2. Μιχαὴλ Θ. Λάσκαρις, Ὁ πάππος τοῦ Μαβίλη, *Ιόνιος Ἀνθολογία*, τόμ. 9, ἀριθ. 99-100 (1935), σ. 96-102· πρβλ. τοῦ Ἰδιού, Don Lorenzo Mabili de Bouligny, ἐφημ. *Βραδυνή*, 21 Ιουλίου 1935, σ. 1, καὶ, μὲ πρόσθετα στοιχεῖα, τοῦ Ἰδιού, Don Lorenzo Mabili de Bouligny, δὲ πάππος τοῦ Μαβίλη, *Κερκυραϊκὰ Χρονικά*, τόμ. 8 (1960), σ. 5-15.

3. Ἀπαντα τῶν Νεοελλήνων κλασσικῶν. Λορέντζος Μαβίλης. Εἰσαγωγὴ, ἐργογραφία, χειρόγραφα, σχόλια, συναγωγὴ κειμένων, ἐπιμέλεια Μαρίας Μαριντούλη, χ.τ.χ., τόμ. 1, σ. 1α'-ιζ'. Μερικὲς γενεαλογικὲς πληροφορίες—οἵτινες σωστὲς—βλ. Eugène Rizos-Rangabé, *Livre d'or de la noblesse ionienne*: Corfu, Ἀθήνα 1925, σ. 73, 206, 244.

τερους κλάδους του γενεαλογικού δέντρου των Μαβίληδων: Πρόπαππος του ποιητή, ἀπό τὸν κλάδο τῶν Bouligny, ἦταν ὁ Juan Bouligny, διπλωματικὸς ἐκπρόσωπος τῆς Ἰσπανίας στὴν Κωνσταντινούπολη στὰ τέλη του 18ου αἰώνα παππούς του ὁ ἀνεψιός του Juan αὐτοῦ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς μητέρας Lorenzo Mabili de Bouligny, πρόξενος γιὰ ἔνα διάστημα τῆς Ἰσπανίας στὴν Ἐπτάνησο Πολιτείᾳ πατέρας ὁ γιὸς του Lorenzo Παῦλος Μαμπίλης ἢ Μαβίλης (1814-1896), δικαστικὸς στὴν Ἰθάκη στὰ μέσα του 19ου αἰώνα. Ἐγίναν ἐπίσης γνωστὰ μερικὰ στοιχεῖα γιὰ τὶς κερκυραϊκὲς οἰκογένειες ποὺ συνδέθηκαν μὲ τοὺς Mabili de Bouligny : Ὁ Don Lorenzo παντρέφηκε, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση, πρῶτα μιὰ κόρη ἀπὸ τὴν οἰκογένεια Πιέρη καὶ, μετὰ τὸ θάνατο της, τὴν Αἰκατερίνη, κόρη τοῦ Σπύρου Δούσμανη, μὲ τὴν ὁποία ἔκανε πρῶτα τὴν Ἀδελαΐδα (ποὺ συγγένεψε μὲ τὴ γνωστὴ Ἑλληνοϊταλικὴ οἰκογένεια de Chirico) καὶ ἔπειτα τὸν Παῦλο, ποὺ ἀπόκτησε —ἀπὸ τὸ γάμο του (1845) μὲ τὴν Ἰωάννα Ροδόσταμο (1822-1895), κόρη τοῦ Ἀντρέα Καποδίστρια-Σούφη — δυὸς παιδιά, τὴν Ἐσθήηρ (1846-1924) καὶ τὸν Λορέντζο Μαβίλη, τὸν ποιητὴ (1860-1912)⁴.

Ἐξεινώντας ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ μακρινὴ πατρίδα τῶν Mabili - Bouligny ἦταν ἡ Ἰσπανία καὶ ὅτι οἱ δυὸς σπουδαιότεροι γόνοι τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, ὁ Juan Bouligny πρῶτα καὶ ὁ Lorenzo Mabili de Bouligny ἀργότερα, εἶχαν σταδιοδρομήσει ὡς διπλωμάτες, ἀναζήτησα περισσότερα στοιχεῖα γιὰ τὴ δράση τους στὰ Ἰσπανικὰ ἀρχεῖα⁵. Ἡ ἔρευνα αὐτῆ, ποὺ συμπληρώθηκε μὲ μιὰν ἀκόμη ἀναδίφηση στὸ οἰκογενειακὸ ἀρχεῖο Μαβίλη (κατατεθειμένο σήμερα στὸ Ἰδρυμα Νεοελληνικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης), μοῦ πρόσφερε ἀρκετὲς ἄγνωστες γενεαλογικὲς πληροφορίες γιὰ τοὺς ἴδιους ἢ καὶ γιὰ ἄλλους κλάδους του γενεαλογικοῦ δέντρου τῶν Bouligny - Mabili, δπως π.χ. γιὰ τὸν πατέρα του Juan Bouligny y Paret Jean de Bouligny, Γάλλο Ἰταλικῆς Ἰσως καταγωγῆς ποὺ εἶχε μεταναστεύσει ἀπὸ τὴ Μασσαλία στὴ νότια Ἰσπανία στὶς ἀρχὲς του 18ου αἰώνα, γιὰ τὴν οἰκογένειά του —ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν ἡ γαλλικῆς ἐπίσης καταγωγῆς γυναίκα του ἀπὸ τὴ Μαδρίτη Elena Marconie καὶ τέσσερα παιδιά, δυὸς ἀγόρια (ὁ José Eliodoro καὶ ὁ Juan Buenaventura) καὶ δυὸς κορίτσια—, γιὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογένειας ποὺ ζούσαν στὴ Γρανάδα, τὸ

4. Μαντούβαλον, δ.π., σ. ιστ'-ιζ' πρβλ. Π. Πανταζίπούλον, Λαυρέντιος Μαβίλης. Πολαιαὶ ἀναμνήσεις, *Hellas*, τόμ. 4 (Ἀμβούργο 1924), σ. 75 [καὶ Νέα Ἐστία, τόμ. 14 (Χριστούγεννα 1933), σ. 87] καὶ Φώτον Γιοφύλλη, Ὁ Μαβίλης Θιακός, *Ιόνιος Αινιθολογία* τόμ. 12, ἀριθ. 120 (1938), σ. 60-61.

5. Γιὰ μιὰ ἀνάλογη (ἄλλα ἄγονη) προσπάθεια στὰ τοπικὰ ἀρχεῖα τοῦ Alicante —ποὺ θὰ πρέπει μᾶλλον νὰ ἐπαναληφθεῖ μετὰ τὴν ταξινόμηση καὶ τὴν καταλογογράφηση του ἐκεῖ Archivo Municipal ἀπὸ τὸν V. Martinez Morellá (πρβλ. στοῦ Luis Sánchez Belinda, *Bibliografía de archivos españoles y de archivística*, Μαδρίτη 1963, σ. 87-88, ἀριθ. 464-471) —κάνει λόγο καὶ ὁ Λάσκαρις, *Don Lorenzo Mabili*, σ. 6-

Cádiz καὶ, τὰ περισσότερα, στὸ Alicante (Juan Bouligny y Bertholon, Elena Estevan Mavilly Bouligny y Sánchez, Bruna Bouligny de la Torre, Joaquin Bouligny y Fonseca καπ.) ἢ ποὺ δροῦσαν στὶς ὑπερπόντιες κτήσεις (ὅπως π.χ. ὁ πρωτεξάδελφος τοῦ Lorenzo Mabili συνταγματάρχης πεζικοῦ Francisco Bouligny), γιὰ τὰ ἀδέλφια τοῦ Lorenzo Teresa Mabili de Novella καὶ Lazaro Mabili, τὸν πρωτεξάδελφό του (ἀπὸ ἄλλο κλάδο τῆς οἰκογένειας στὴ Νεάπολη) Pedro Montenegro κα.

Πέρα ώστόσο ἀπὸ τὶς γενεαλογικὲς πληροφορίες ἢ τὶς εἰδήσεις γιὰ τὴ δράση τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν στὴν Ἰσπανία καὶ τὴν Ἰταλία, ἡ ἔρευνα ἀποκάλυψε μερικές, σημαντικές κατὰ τὴ γνώμη μου, ἴστορικὲς πηγές: τὴν ἐπίσημη, διπλωματικὴ ἀλληλογραφία τοῦ Juan Bouligny y Paret καὶ τοῦ γιοῦ του José Eliodoro, πληρεξόδιων ἐκπροσώπων, ἐπιτετραμμένων ἢ πρεσβευτῶν τῆς Μαδρίτης στὴν Κωνσταντινούπολη (1779 - 1799), καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν ἀντίστοιχη ἀλληλογραφία τοῦ Lorenzo Mabili, προξένου τῆς πατρίδας του στὴν Κέρκυρα ἀπὸ τὸν Ἱανουάριο τοῦ 1804 ὡς τὸ τέλος τοῦ 1811. Ἡ ἀλληλογραφία αὐτὴ σώθηκε στὸ μεγαλύτερό της μέρος σὲ δυὸ ἀρχεῖα τῆς Μαδρίτης: στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν (Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores)⁶ καὶ κυρίως στὸ Ἐθνικὸ Ἰστορικὸ Ἀρχεῖο (Archivo Historico Nacional)⁷. Διάσπαρτα ἔγγραφα καὶ μερικές δόμοις εἰδεῖς σειρὲς βρέθηκαν, γιὰ ποικίλους λόγους, στὸ ἀρχεῖο τῆς ισπανικῆς πρεσβείας στὴν Ἀγίᾳ Ἐδρᾳ καὶ στὸ ἀρχεῖο τῆς ισπανικῆς θρησκευτικῆς (φραγκισκανικῆς) ἀποστολῆς στοὺς Ἀγίους Τόπους, ποὺ ἔχουν μεταφερθεῖ, συνολικὰ τὸ πρᾶτο καὶ μερικὰ τὸ δεύτερο, ἀπὸ τὴ Ρώμη καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ στὴ Μαδρίτη⁸. Σποραδικὰ ἔγγραφα τῶν Bouligny-Mabili ἢ γιὰ τοὺς Bouligny-Mabili ὑπάρχουν ἐπίσης στὴν ἀλληλογραφία τῶν Ἰσπανῶν πρεσβευτῶν στὸ Παρίσι, τὴ Βιέννη, τὴ Στοκχόλμη, τὴν Πετρούπολη καὶ τὴν Ἀθήνα, ποὺ βρίσκεται καὶ αὐτὴ κατατεθειμένη στὰ ἵδια ἀρχεῖα τῆς Μαδρίτης καὶ σὲ μικρότερο βαθμὸ στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα Simancas⁹.

6. Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores (στὸ ἔξης: AMAE), Correspondencia (Embajadas y Legaciones), legajo (στὸ ἔξης leg.) 1601, ἀριθ. 13 καὶ 14, Politica, leg. 2516, ἀριθ. 1 (=παλ. ἀριθ. 921), ἀριθ. 2 (971).

7. Archivo Historico Nacional (στὸ ἔξης: AHN), Sección de Estado (στὸ ἔξης E), legs. 2912, 3444, 3562, 4417, 4719, 4723, 4734-4737, 4742, 4745-4748, 4753, 4755, 4756, 4761, 4763, 4767, 4773, 4781 (ἀλληλογραφία Juan καὶ José Eliodoro Bouligny· πρβλ. καὶ legs. 2565, 4769, 4804, 4841) καὶ (γιὰ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Mabili) legs. 3125 καὶ 6171.

8. AMAE, Archivo de la Obra Pia, leg. 173, καὶ AMAE, Archivo de la embajada cerca de la Santa Sede, legs. 449-460.

9. Γιὰ ἔναν γενικὸ προσανατολισμὸ στὰ ἀρχεῖα αὐτὰ καὶ στὸ ὄλικό τους ποὺ ἀναφέρεται σὲ Ἑλληνικὰ ζητήματα βλ. J. K. Hassiotis, Fuentes de la historia griega

Τὸ δὲ οὐλικὸν αὐτὸν καλύπτει μὲν σχετικὴ ἐπάρκεια γεγονότα καὶ ζητήματα μιᾶς κρίσιμης τριακονταετίας, τόσο γιὰ τὴν τύχην τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου (καὶ μάλιστα σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ καίριες φάσεις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος) δόσο, εἰδικότερα, καὶ γιὰ τὴν ιστορίαν τῆς Ἐπτανήσου.¹⁰ Υπάρχουν ἔξαλλου μεμονωμένα ἔγγραφα ἢ μερικὲς σειρὲς καὶ γιὰ μεταγενέστερα τοῦ 1812 ζητήματα, ὅπως π.χ. μιὰ ἐνδιαφέρουσα σειρὰ ἐπιστολῶν τοῦ Lorenzo Mabili, ἀφιερωμένη σχεδὸν στὸ σύνολό της στὸν πρῶτο χρόνο τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης¹¹.

Ἄπὸ τὰ ἔγγραφα τῶν 30 περίπου φακέλων τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Juan καὶ τοῦ José Eliodoro Bouligny (στὰ δόποια πρέπει νὰ προστεθοῦν δύο σάθηκαν στὶς δευτερεύουσες σειρὲς) ἐλάχιστα μόνο ἔχουν δημοσιευτεῖ καὶ αὐτὰ σχεδὸν πάντοτε ἀποσπασματικά. Γενικά, τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἰσπανῶν ἐρευνητῶν περιορίζηται μόνο στὶς πηγὲς ἐκεῖνες ποὺ ἀναφέρονται δχι στὰ γενικότερα ζητήματα τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, δόσο —ὅπως ἡταν φυσικὸ— στὶς προσπάθειες τοῦ Bouligny γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν Ἰσπανοτουρκικῶν σχέσεων, τὴν ἔξασφάλιση τῆς ὁθωμανικῆς παρέμβασης γιὰ τὸν περιορισμὸ τῆς πειρατικῆς δραστηριότητας τῶν βορειοαφρικανικῶν μουσουλμανικῶν κρατίδιων καὶ τὴν προστασία τῶν φραγκισκανικῶν ἀποστολῶν στοὺς Ἅγιους Τόπους ἢ ὄλλες περιοχὲς τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς¹². Ἡ ἀλληλογραφία ἔξαλλου τοῦ Lorenzo Mabili, ποὺ σάθηκε κυρίως σὲ δυὸ δικώδεις φακέλους τῆς σειρᾶς Estado τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχείου τῆς Μαδρίτης¹³, παρέμενε ως τώρα ἐντελῶς ἄγνωστη¹⁴.

Τὸ πληροφοριακὸ οὐλικὸ τῆς ἀλληλογραφίας Bouligny - Mabili μπορεῖ νὰ ταξινομηθεῖ —παρὰ τὴν εἰδολογική του πολυχρωμία— σὲ δυὸ κύριες

moderna en archivos y bibliotecas españoles, *Hispania*, τόμ. 29 (1969), σ. 141-157 (Símancas), 157-159 (AHN), 159-161 (AMAE).

10. A H N, E leg. 6171, ἀριθ. δεσμίδας 8 (17 Ἀπριλί - 23 Ὀκτωβρ. 1821).

11. Σὲ ἔγγραφα τοῦ AHN στηρίχηται κυρίως ὁ Manuel Conrotte στὴν παλιά, ἀλλὰ τεκμηριωμένη μονογραφία του γιὰ τὶς σχέσεις τῆς Ἰσπανίας μὲ τὰ μουσουλμανικὰ κράτη στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰώνα (España y los países musulmanes durante el ministerio de Floridablanca, Μαδρίτη 1909, σ. 67-95, 324-330) καὶ ὁ Emilio Garray es στὸ καλογραμμένο, ἀναλυτικό, ἀλλὰ ἴδιότυπο καὶ δχι αὐστηρὰ ἐπιστημονικὸ ἔργο του γιὰ τὴν Ἰσπανοτουρκικὴ συνθήκη τοῦ 1782 (Un desliz diplomático. La paz hispano-turca, Μαδρίτη 1962). Εγγραφα τοῦ AHN (ἔμμεσα) καὶ τοῦ AMAE χρησιμοποίησαν ὁ S. Eiján, El real patronato de los Santos Lugares en la historia de Tierra Santa, τόμ. 1, Μαδρίτη 1945, καὶ, συστηματικότερα, ὁ π. A. Arce, Expediciones de España a Jerusalén (1673-1842) y la real cédula de Carlos III sobre los santos lugares en su ambiente internacional, Μαδρίτη 1958.

12. Βλ. πιὸ πάνω, σημ. 6-7.

13. Μνεία μόνο στον Hassiotis, Fuentes, σ. 158 καὶ I. K. Χασιώτη, Σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Ἰσπανῶν στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 49.

δμάδες : α) Σὲ εἰδήσεις ποὺ ἀφοροῦν στὴ δράση τῶν ἔδιων τῶν Ἰσπανῶν διπλωματῶν στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν Κέρκυρα καὶ β) σὲ ἐκεῖνες ποὺ ἀναφέρονται σὲ πολιτικά, διπλωματικά, διοικητικά, οἰκονομικά καὶ ἄλλου εἰδίους ζητήματα τῶν κρατῶν ὅπου ὑπηρετοῦσαν (στὴν ὁθωμανικὴν ἀυτοκρατορίαν καὶ γενικότερα τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ἢ στὴν Κέρκυραν καὶ τὶς γειτονικὲς περιοχὲς τοῦ Ἰονίου καὶ τῆς Ἡπείρου). Ὑπάρχουν βέβαια ἀρκετὲς ἀναφορὲς στὶς πολιτικὲς καὶ διπλωματικὲς ἔξελιξεις εἴτε στὴν ἴβηρικὴ χερσόνησο εἴτε στὸν εὐρύτερο εὐρωπαϊκὸ χῶρο, ἀλλὰ ἡ σημασία τους εἶναι δευτερεύουσα καὶ ὀπωσδήποτε περιθωριακή.

Περισσότερο ἔντονη καὶ πολύπλευρη ἦταν, φυσικά, ἡ δραστηριότητα τοῦ Juan Boulligny στὴν Κωνσταντινούπολην. Ὁταν ἔφτασε στὸ Βόσπορο, στὶς 30 Μαΐου 1779, ὁ ἄλλοτε χρυσοχόος τοῦ Alicante εἶχε ὡς ἀποστολὴν τοῦ ἔνα δύσκολο διαπραγματευτικὸ ἔργο: Νὰ ὑπογράψει μὲ τὴν Ὅψηλὴν Πύλην συνθήκην εἰρήνης, τερματίζοντας μιὰ μακραίωνη παράδοση ἀμοιβαίας ἔχθρας ἀνάμεσα στὶς δύο χῶρες ποὺ χρονολογοῦνταν ἀπὸ τὸν 150 οἰώνα. Ἡ ὑπογραφὴ ἔξαλλου τῆς συνθήκης αὐτῆς παρουσίαζε πρόσθετα προβλήματα, ἀσυνήθιστα στὴν ἱστορία τῶν παραδοσιακῶν «διομολογήσεων»: Προϋπέθετε πρῶτα τὴν ἔξασφάλιση τῆς ὁθωμανικῆς συνεργασίας γιὰ τὸν τερματισμὸ τοῦ ἀκήρυκτου πολέμου ἀνάμεσα στὰ βορειοαφρικανικὰ κρατίδια (καὶ ἰδιαίτερα τὸ Ἀλγέρι) καὶ τὴν Ἰσπανία, ποὺ ἀποτελοῦσε ἔναν ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους ἀνασταλτικοὺς παράγοντες γιὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς φιλόδοξης νεομερκαντιλιστικῆς πολιτικῆς τῆς Μαδρίτης στὴ δυτικὴ Μεσόγειο¹⁴. Ὑπῆρχε ἔξαλλου καὶ τὸ πρόσθετο πρόβλημα τῶν ἀντιδράσεων στὴν Ἰσπανοτουρκικὴν (ἐμπορικὴ καὶ διπλωματικὴ) προσέγγισην ἀπὸ ἄλλες εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις, προπάντων ἀπὸ τὴν Γαλλία, τὴν Νεάπολη καὶ τὴν Μεγάλη Βρετανία¹⁵. Ἀλλωστε οἱ ἀντιδράσεις αὐτὲς καὶ μερικὲς ἀπρόβλεπτες διπλωματικὲς περιπλοκὲς καὶ ὅχι ἡ ἀνικανότητα τοῦ

14. Con rotte, España y los países, σ. 7-20. Γιὰ τὸ γενικότερο πλαίσιο τῆς ἀνατολικομεσογειακῆς πολιτικῆς τῆς Ἰσπανίας τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποστολῆς Boulligny βλ. Pedro Voltes Bou, Rusia, Turquía y la política de Floridablanca en 1779, *Boletín de la R. Academia de la Historia*, τόμ. 118 (1960), σ. 61-97.

15. Con rotte, δ.π., σ. 69 κεξ. (ἀντιδράσεις τοῦ Γάλλου πρεσβευτὴν κόμη de Saint - Priest) καὶ 324 (προσπάθειες τοῦ Boulligny νὰ ἔξουδετερώσει τὶς μηχανορραφίες τοῦ Ἀγγλον πρεσβευτῆς Sir Robert Ainslie): πρβλ. Garrigue, Un desliz, σ. 148 κεξ. (ὑπονόμευση τῆς Ἰσπανοτουρκικῆς προσέγγισης ἀπὸ τὸν Saint - Priest καὶ τὸν διπλωματικὸ ἐκπρόσωπο τῆς «συγγενικῆς» Νεάπολης Ludolf). Γιὰ τὸν ἀρνητικὸ ρόλο τῶν διπλωματῶν αὐτῶν σαφεῖς ὑπαινιγμοὶ στὴν ἄλληλογραφία τοῦ Ἰδιου τοῦ Ainslie στὸ Public Record Office (στὸ ἔξιντς P R O), Foreign Office (:F.O.) /78/φάκ. 1, φ. 92^v - 94^r (17 Ἀπρ.), 100^r - 100^v (2 Μαΐου), 231^v (1 Δεκ. 1780), φάκ. 3, φ. 118^v (25 Μαΐου 1782: διμολογεῖται ἡ ἀνάμειξη τοῦ ἀποστολέα στὴν ἔνταση τῶν σχέσεων Boulligny - Saint-Priest).

διαπραγματευτῆ —ὅπως ὑποστήριξαν οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Bouiligny¹⁶— ἡ καχυποψία τῆς Πύλης καθυστέρησαν τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης γιὰ τέσσερα δλόκληρα χρόνια, ὡς τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1782¹⁷. Γιὰ τὴν περίοδο αὐτὴ τῶν ἐπίπονων διαπραγματεύσεων καὶ τῶν προβλημάτων ποὺ δημιουργοῦσαν στὸν Bouiligny ἡ διελκυστίνδα ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος τῶν δθωμανικῶν ὑπαναχωρήσεων καὶ τῶν ποικιλότροπων πιέσεων τῶν ἄλλων διπλωματικῶν ἐκπροσώπων καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ ἔλλειψη συνεργατῶν¹⁸ καὶ οὐσια-

16. Γιὰ τὴν ὑποτίμηση τῶν ἱκανοτήτων τοῦ Bouiligny ἀπὸ τὸν πρεσβευτὴ τῆς Νεάπολης Guglielmo Maurizio Ludolf (1710-1793) βλ. Feliciano Lepore, Un capitolo inedito di storia mediterranea. Spagna e impero ottomano nel secolo XVIII, Φλωρεντία 1943, σ. 175-176· πρβλ. καὶ Garrigues, δ.π., σ. 154-156. Σὲ ἐπίδραση ἐξάλλου τοῦ Ludolf καὶ μερικῶν ἀκόμα Ἐδρωπαίων διπλωματῶν τῆς δθωμανικῆς πρωτεύουσας θὰ πρέπει μάλλον νὰ ἀποδοθεῖ καὶ ἡ ἀντιπάθεια πρὸς τὴν οἰκογένεια Bouiligny τοῦ Βενεζούελανοῦ στρατιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ Francisco de Miranda (1750-1816), ὅπως ἀποκαλύπτεται μὲ βαρεῖς χαρακτηρισμούς στὴν ἀφήγηση τοῦ ταξιδίου του στὴν Πόλη τὸ φθινόπωρο τοῦ 1786 (Archivo del General Miranda. Viajes, diarios: 1785-1787, ἔκδ. ἐπιμ. Vicente Dávila, Καράκας 1929, τόμ. 2, σ. 142, 174, 178 σημ.). Ἐξαιρεση ἡ ἀντικειμενικότερη ἐκτίμηση τοῦ Ainslie, ποὺ ἀποδίδει τὶς ἀτυχίες τοῦ Bouiligny σὲ συγκεκριμένα αἵτια ποὺ δὲ σχετίζονται μὲ τὶς ἱκανότητές του, ἀλλὰ μὲ τὴ στάση τῶν ἄλλων διπλωματῶν, τὴν ἔλλειψη ὑποστήριξης ἀπὸ τὴν Ἰσπανία, τὶς ἐσωτερικὲς ἀναστατώσεις στὴν δθωμανικὴ διοίκηση καὶ μερικὲς προσωπικὲς περιπέτειες τῶν Bouiligny στὴν Κωνσταντινούπολη: P R O, F.O./78/φάκ. 1, φ. 92v - 94r (ὅπου λανθασμένες μάλλον πληροφορίες γιὰ τὴν καταγωγὴ τοῦ Bouiligny ἀπὸ ἔβραική οἰκογένεια τοῦ Millánου καὶ ἀναφορὲς σὲ παλιότερες ὑπηρεσίες του στὸν προκάτοχο τοῦ Floridablanca μαρκήσιο G. Grimaldi), 100v , φάκ. 3, φ. 11r (26 Ιαν. 1782), 22v , 37r - 37v , 93r (25 Απρ.: ὑποχρεωτικὴ ἀπράξια τοῦ Juan Bouiligny ἔχαιτιας μιᾶς ἐπικίνδυνης ἀσθένειάς του) κ.λ.π.

17. Τοῦ κείμενο τῶν 21 ἥρθων τῆς συνθήκης (μὲ ἡμερομηνίᾳ 14 Σεπτεμβρίου 1782) στοῦ Gabriel Noradoungian, Recueil d'actes internationaux de l'empire ottoman, τόμ. 1 (1300-1789), Παρίσι 1897, σ. 344-349, ἀριθ. 39 (καὶ συμπληρωματικὸ ἥρθο, μὲ τὴν ἴδια ἡμερομηνία: σ. 350, ἀριθ. 40). Σύντομη ἀνάλυση τῆς συνθήκης στοῦ Lepore, Un capitolo, σ. 176-177, καὶ στοῦ Garrigues, Un desliz, σ. 171 κέξ. Γιὰ τὴ σημασία τῆς συνθήκης, σὲ σχέση μὲ τὴν Ἰσπανικὴ πολιτικὴ στὴ νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη καὶ τὴ Μεσόγειο βλ. τὴ θαυμάσια μελέτη τῆς Anna Maria Schop Soler, Die spanisch-russischen Beziehungen im 18. Jahrhundert, Wiesbaden 1970, σ. 128-131.

18. Γιὰ τὴ συνδρομὴ τοῦ Ἀρμενίου δραγούμανου τῆς σουηδικῆς πρεσβείας Mouradgea d'Ohsson —γνωστοῦ συγγραφέα ἐνὸς τεκμηριωμένου βιβλίου γιὰ τὴν δθωμανικὴ αὐτοκρατορία τῆς ἐποχῆς του— βλ. Lepore, δ.π., σ. 176, καὶ Garrigues, δ.π., σ. 162. Πρβλ. P R O, F.O./78/φάκ. 3, φ. 22v (8 Φεβρ. 1782: ρόλος τοῦ Mouradgea στὶς διαπραγματεύσεις), 53r (26 Μαρτ.: οἰκονομικὴ ὑποστήριξη τῶν φραγκισκανῶν τῆς Πύλης), 135v (10 Ιουν.: παρέμβαση καὶ ἐνὸς μέλους τῆς χιώτικης οἰκογένειας Τιμόνη στὶς συνεννοήσεις γιὰ τὴ ρύθμιση τῶν σχέσεων μὲ τὰ βορειο-αφρικανικὰ κράτη). Χρέη μόνιμων διερμηνέων τοῦ Bouiligny ἐκτελοῦσαν δυὸ Ἑλληνες (καθολικοὶ μάλλον) ἐμποροί, δ. Ιάκωβος Ταλαμᾶς καὶ δ. γιός του Φραγκίσκος, παλιοὶ συνεργάτες τῆς φραγκισκανικῆς ἀποστολῆς στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν Παλαι-

στικής βόήθειας (έκτος ἀπὸ τὴν οἰκονομική) ἀπὸ τὴν κυβέρνηση τῆς Μαδρίτης, σώθηκε σειρὰ ἐπιστολῶν τοῦ Ἰσπανοῦ διπλωμάτη καὶ —γιὰ τὸ ταξίδι του καὶ τὴν πρώτη φάση τῶν διαπραγματεύσεων— ἔνα ἐνδιαφέρον ὑπηρεσιακό ἡμερολόγιο¹⁹.

Στὴ δεκαετία ποὺ ἀκολούθησε ὁ Juan Bouiligny προσπάθησε: α) νὰ ἔξασφαλίσει τὰ οἰκονομικὰ πλεονεκτήματα ποὺ πρόσφερε στὴ χώρα του ἡ συνθήκη τοῦ 1782, β) νὰ ἐνισχύσει τὴ θέση τῆς Ἰσπανικῆς μοναρχίας στὰ λατινικὰ καθιδρύματα τῶν Ἀγίων Τόπων, καὶ γ) νὰ ἐκμεταλλευτεῖ διπλωματικὰ τὴ σύνδεση τῆς Ἰσπανίας μὲ τοὺς παράγοντες ποὺ διαμόρφωναν τὴ νέα εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ στὴ Μεσόγειο, προπάντων ὕστερα ἀπὸ τὸν κλονισμὸν τῆς παραδοσιακῆς ἴσορροπίας δυνάμεων στὸν χῶρο αὐτὸν ἔξαιτίας τῆς διθωμανικῆς κατάρρευσης καὶ τῆς αὐξανόμενης αὐστρορωσικῆς ἐπιθετικότητας στὴ νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη. Νομίζω δτι, παρ' ὅλες τὶς ἐπιφυλάξεις τῶν διμοτέχνων του, ὁ Bouiligny κατόρθωσε νὰ ἀξιοποιήσει στοὺς τρεῖς αὐτοὺς τομεῖς (καὶ ἰδιαίτερα στὸν δεύτερο) τὰ ἐλάχιστα δεδομένα ποὺ τοῦ πρόσφεραν οἱ τότε πολιτικὲς καὶ οἰκονομικὲς δυνατότητες τῆς πατρίδας του.

Μὲ συνεργάτες του τὸν γιό του José Eliodoro καὶ, ἀπὸ τὸ 1789, τὸν ἀνεψιό του Lorenzo Mabili, διερμηνέα πρῶτα καὶ ἀκόλουθο (agregado) ἀργότερα (1791-1799) τῆς Ἰσπανικῆς πρεσβείας²⁰, δργάνωσε ἔνα εὐρὺ δίχτυ προξενείων καὶ ὑποπροξενείων, ποὺ περιλάμβανε μερικὲς ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες ἀγορὲς καὶ «σκάλες» τῆς ἐλληνικῆς Ἀνατολῆς (Σκόδρα, Θεσσαλονίκη, Φιλιππούπολη, Καλλίπολη, Χίο, Σμύρνη, Λάρνακα, Χαλέπι, Χάιφα, Ἀλεξάνδρεια καὶ Ἀθήνα), χρησιμοποιώντας κυρίως ντόπιους ἐμπορικοὺς πράκτορες (“Ἐλληνες, Ἐβραίους ἢ Λεβαντίνους ποικίλης προέλευσης”²¹). Τὸ φιλόδοξο αὐτὸν ἔργο —ποὺ καταστρώθηκε στὸ

στίνη: *Garrigues*, σ. 129, καὶ *Auge*, *Expediciones*, σ. 239 καὶ σημ. 51.

19. A H N, E legs. 4756 (1778-1781), 4761 (1782-1783) καὶ 2912 («Diario» τοῦ 1779).

20. Στὴ δεκάχρονη ὑπηρεσία του στὴν Κωνσταντινούπολη ἀναφέρεται ὁ Ἰδιος ὁ Mabili σὲ ἔγγραφό του τοῦ 1809 πρὸς τὸν προϊστάμενο ὑπουργὸν Ἐξωτερικῶν δούκα τοῦ Campo Alange (γιὰ τὸν ὄποιο βλ. Λάσκαρι, *Don Lorenzo*, σ. 12 σημ. 1): A H N, leg. E 3125, ἀριθ. 10 καὶ 11, καὶ σὲ νεώτερο (Κέρκυρα, 29 Δεκεμβρίου 1839) ὑπόμνημά του πρὸς τὴν ἀντιβασιλίσσα (1833-1840) Μαρία Χριστίνα: Α Μ Α Ε, leg. 1601, ἀριθ. 14. Γιὰ τὴν παρουσία τοῦ Mabili στὸ Alicante καὶ τὶς προσπάθειες τοῦ θείου του νὰ τὸν φέρει στὴν ὁθωμανικὴ πρωτεύουσα βλ. *Garrigues*, δ.π., σ. 114. Μνεία τῆς θητείας τοῦ José Eliodoro στὴν (ἰσπανική) πρεσβεία τῆς Κωνσταντινούπολης γύρω στὰ 1794 σὲ σύγχρονη ἐλληνικὴ πηγὴ βλ. στὸ *Δελτίο τῆς Ἰστ. καὶ Ἐθνολ. Εταιρείας*, τόμ. 9 (1920), σ. 537 («Ἡλιόδωρος Μπουλινύ»).

21. *Garrigues*, *Un desliz*, σ. 317-326, ὅπου καὶ γιὰ τὰ διάφορα, ἀνέκδοτα μνημόνια τῶν Bouiligny γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ Ἰσπανικοῦ ἐμπορίου στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ τὸ διορισμὸν στὸ προξενεῖο Σμύρνης, ὡς γενικοῦ προξένου, τοῦ Juan Soler. Πηγὲς γιὰ τὸν Soler καὶ τὸν διαδόχους του στὴ Σμύρνη στὸ A H N, legs.

πλαίσιο τῶν οἰκονομικῶν προγραμμάτων τοῦ ἐμπνευστῆ τῆς νέας μεσογειακῆς πολιτικῆς τῆς Ἰσπανίας José Moñino, κόμη τῆς Floridablanca (1728-1808)²²—δὲν ἀπέδωσε ἔξαιτίας κυρίως τῶν ἵδιων ἐγγενῶν ἀδυναμιῶν, τῆς Ἰσπανικῆς οἰκονομίας ποὺ εἶχαν ὑπονομεύσει καὶ ἄλλα, ἀνάλογα σχέδια τῶν ὑπουργῶν τοῦ Καρόλου Γ' (1759-1788) καὶ τοῦ Καρόλου Δ' (1788-1808)²³.

Περισσότερο εὑρίσθαι ἦταν τὰ ἀποτελέσματα τῶν προσπαθειῶν τῶν Bouligny γιὰ τὴν προστασία τῶν Ἰσπανικῶν Ἱεραποστολικῶν ἀποστολῶν στὴν δύθμανική ἐπικράτεια. Τελικὰ ἡ προστασία αὐτὴ ἀπλώθηκε de facto καὶ σὲ καθολικοὺς ὑπηκόους ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, οἵ ὅποῖοι, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀναστάτωση ποὺ προκάλεσε στὸ παραδοσιακὸ καθεστώς τοῦ θρησκευτικοῦ προτεκτοράτου ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση, ἔμεναν οὐσιαστικὰ ἀκάλυπτοι διπλωματικὰ καὶ —ώς ἔνα βαθμὸ— καὶ ἐκκλησιαστικά²⁴. Στὶς ἀρχές τοῦ 1793 ὁ José Elio Doro Bouligny κατάφερε νὰ ἀποσπάσει ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴ Πύλη τὸ πρῶτο φιρμάνι ποὺ ἀναγνώριζε στὸν Ἰσπανὸ μονάρχη μερικὰ ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα πλεονεκτήματα ποὺ ἀπονέμονταν ὥς τότε στοὺς Γάλλους βασιλιάδες²⁵. Ἡ ἀνανέωση τοῦ φιρμανιοῦ αὐτοῦ (τὸν Ἰα-

6230 A καὶ 6230 B, ὅπου καὶ γιὰ τὸ ρόλο Ἐλλήνων «προστατευόμενων» τῆς Ἰσπανίας: πρβλ. καὶ A H N, legs. 3567 B καὶ 4804. Μιὰ ἐκτενέστατη (πάνω ἀπὸ 700 σελ.), ἀνώνυμη (ἄλλὰ πού, κατὰ τὴν γνώμη μου, θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὸν Soler) ἔκθεση γιὰ τὴν δύθμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ τὶς δυνατότητες ποὺ προσφέρει στὸ Ἰσπανικὸ ἐμπόριο σώθικες σὲ δυὸ δύγκωδεις χειρόγραφους κώδικες στὸ Ναυτικὸ Μουσεῖο τῆς Μαδρίτης: Museo Naval, MSS. 524 καὶ 525.

22. Δεῖγμα τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Floridablanca γιὰ τὸ ἀνατολικομεσογειακὸ ἐμπόριο καὶ γενικὰ τῶν προσπαθειῶν τοῦ γιὰ τὴν ἐπένδυση τῶν Ἰσπανικῶν πολιτικῶν προγραμμάτων στὴν Ἐλληνικὴ Ἀνατολὴ (βλ. σχετικὰ X α σι ώ τη, Σχέσεις Ἐλλήνων καὶ Ἰσπανῶν, σ. 48) εἶναι καὶ ἡ ἀποστολὴ τὸ 1784 μοίρας τοῦ Ἰσπανικοῦ στόλου μὲ διοικητὴ τὸν Gabriel de Aristizábal στὴν Κωνσταντινούπολη (ἀναλυτικὴ περιγραφὴ σὲ πολυτελὴ ἔκδοση τοῦ Joseph Moreno, καμῷμένη μὲ ἐντολὴ τοῦ ἵδιου τοῦ Floridablanca, κυκλοφόρησε ἔξι χρόνια ἀργότερα στὴ Μαδρίτη: Viage à Constantinopla en el año de 1784, escrito por orden superior, Μαδρίτη MDCCXC, 4°, σελ. 360-xxxii). Ἡ χειρονομία ἐπαναλήφθηκε ἀρκετὲς φορὲς ἀργότερα μὲ ἀνάλογες ἐπισκέψεις καὶ ταξίδια στὸ Αίγαιο, τὴν Κύπρο, τὴν Μάυρη Θάλασσα καὶ τὸ Ἰόνιο, δπως φαίνεται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν σχετικῶν ναυτικῶν ἡμερολογίων ποὺ σώθικαν στὸ Museo Naval (Mss. 112, 114, 116, 177, 184, 340-342, 344, 345, 524-525, 863). Δυσμενεῖς κρίσεις γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ταξιδιοῦ τοῦ Aristizábal καὶ μερικῶν ἀκόμα ἀνάλογων ἀποστολῶν ἀπὸ τὸν Miranda στὸν Vicente Dávila, Archivo del General Miranda, σ. 164-165.

23. Στὶς προσπάθειες νὰ ἐπεκταθεῖ ἡ Ἰσπανικὴ ἐμπορικὴ δραστηριότητα στὴ Ρωσία τῆς Αἰκατερίνης Β' ἀναφέρεται καὶ ἡ Ana María Schop Soler, Las relaciones entre España y Rusia en la época de Carlos IV, Βαρκελώνη 1971, σ. 48-52, 147-155· πρβλ. τῆς Ἰδιαῖς, Die spanisch-russischen Beziehungen, σ. 194-205.

24. Γιὰ τὶς συνέπειες τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης στὸ καθεστὸς τοῦ θρησκευτικοῦ προτεκτοράτου βλ. Ἐ λ ἐ ν η ζ Ε. Κ ο ύ κ κ ο ν, Αἱ διοικογόησεις καὶ ἡ γαλλικὴ προστασία εἰς τὴν Ἀνατολὴν (1535-1789), Ἀθήνα 1967, σ. 142-152.

25. Σύντομη ἀνάλυση καὶ τὸ κείμενο τοῦ φιρμανιοῦ (σὲ Ἰσπαν. μετάφραση) στοῦ

νουάριο τοῦ 1794 καὶ τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1798)²⁶ μεταβίβασε στὴν πράξη (καὶ γιὰ μιὰ δεκαπενταετία τουλάχιστο) τὸ θρησκευτικὸ προτεκτοράτο ἀπὸ τὴν Γαλλία στὴν Ἰσπανία, παρόλο ποὺ οὔτε τὸ Διευθυντήριο οὔτε ἡ Ἱερὰ Ἐδρα δέχτηκαν ἐπίσημα νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν νέα ἐκείνη πραγματικότητα²⁷.

Ἄξιοσημείωτη καὶ διποσδήποτε περισσότερο ἐντυπωσιακὴ ἦταν ἡ διπλωματικὴ δραστηριότητα ποὺ ἀνέπτυξαν στὴν Κωνσταντινούπολη ὁ Juan καὶ ὁ José Elio dor o Bouligny. Τρία εἶναι τὰ χαρακτηριστικότερα ἵσως παραδείγματα: Ἡ θετικὴ τους ἀνάμειξη στὴν ὑπογραφὴ τῆς τουρκοπορτογαλικῆς συνθήκης τοῦ 1785-1786, ἡ χρησιμοποίηση τοῦ Juan Bouligny στὶς προσπάθειες γιὰ τὴν ὑπογραφὴ ἀνακωχῆς ἀνάμεσα στοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Τούρκους τὸ φθινόπωρο τοῦ 1780 καὶ τοῦ 1790 —καὶ μάλιστα ὅστερα ἀπὸ πρωτοβουλίᾳ τῆς Αἰκατερίνης Β'— καὶ ἡ ἀποτελεσματικὴ τους παρέμβαση στὴ συνδιαλλαγὴ τοῦ ἀντάρτη πασᾶ τῆς Σκόδρας Μαχμούτ καὶ τῆς Πύλης τὸ Μάρτιο τοῦ 1794²⁸. Ἡ ἄλληλογραφία τῶν Bouligny εἶναι γεμάτη ἀπὸ εἰδήσεις αὐτοῦ τοῦ χαρακτήρα, ποὺ ἀν δὲν πιστοποιοῦν τὶς ἴδιαιτερες ἱκανότητες τῶν Ἰσπανῶν αὐτῶν διπλωματῶν δείχνουν τουλάχιστο τὴν ἔντονη —καὶ διποσδήποτε ἐντυπωσιακή— διπλωματικὴ τους δραστηριότητα στὴν διθωμανικὴ πρωτεύουσα.

Τὸ μεγαλύτερο ὀστόσο —καὶ τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον κατὰ τὴ γνώμη μου— μέρος τοῦ πληροφοριακοῦ ὑλικοῦ ποὺ προσφέρουν οἱ ἐκθέσεις τῶν Bouligny δὲν ἀναφέρεται στὴ δική τους δράση, ἀλλὰ στὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ ἀναλύσεις καταχωρίζονται σὲ συσχετισμὸ πάντοτε μὲ τὶς διαφοροποιήσεις ποὺ προκαλοῦσαν οἱ ἔξωτερικὲς ἐπεμβάσεις, οἱ πολεμικὲς κρίσεις, οἱ νέες οἰκονομικὲς ἔξελίξεις καὶ γενικὰ οἱ πραγματικότητες ποὺ ἐπέβαλλε —μὲ κάποια καθυστέρηση— στὴν ὀθωμανικὴ κοινωνία ἡ ὅλο καὶ στενότερη σύνδεσή της μὲ τὸν ὅψιμο δυτικοευρωπαϊκὸ 18ο αἰώνα. Σημειώνονται ἐπίσης πληροφορίες γιὰ τὶς σχέσεις τῶν ὑποδύνλων καὶ τῶν κυριάρχων, γιὰ τὴν πολιτική, τὴν οἰκονομικὴ καὶ —σπανιότερα— τὴν πολιτιστικὴ

A r c e, Expediciones, σ. 232-235.

26. A r c e, δ.π., σ. 236 κέξ.

27. S. Eiján, Protectorado de España en Tierra Santa (1789-1830), Archivo Ibero-American, τόμ. 3 (1943), σ. 199-218, καὶ, ἀναλυτικότερα, τοῦ Ἰδιού, El patronato real, τόμ. 1, σ. 175 κέξ. Πρβλ. A r c e, δ.π., σ. 219 κέξ. Γιὰ τὶς ἀντιδράσεις τοῦ Διευθυντηρίου βλ. καὶ Κούκκον, Αἱ διοικογήσεις, σ. 151-152.

28. G arrigues, Un desliz, σ. 194 κέξ., 214 κέξ., καὶ (γιὰ τὴν Ἰσπανικὴ παρεμβολὴ στὶς κινήσεις γιὰ τουρκοωστικὴ προσέγγιση καὶ γενικὰ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς εὐρήνης στὴν ἀνατολικὴ Εὐρώπη) Schop Soler, Die spanisch-russischen Beziehungen, σ. 131-135, 143, 153 κέξ., 161 κέξ. Πρβλ. τῆς Ἰδιας, Las relaciones, σ. 29, 38-39.

δραστηριότητα τῶν ὑπηκόων τοῦ σουλτάνου (κυρίως τῶν Ἐλλήνων καὶ τῶν Ἀρμενίων), γιὰ τὴν πορεία τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ ἐμπορίου στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ τὶς προοπτικὲς τῆς ἀνάπτυξής του καὶ γιὰ τὸν παράγοντες (ἔξωτερικοὺς καὶ ἔσωτερικοὺς) ποὺ ἐπηρέαζαν τὴ διαμόρφωση τῆς πολιτικῆς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.²⁹ Ἡ καταγραφὴ τῶν εἰδήσεων αὐτῶν γίνεται μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ ἀξιοσημείωτη πληρότητα, σὲ κείμενα συνταγμένα σὲ ὕφος κοφτὸ καὶ ὑπηρεσιακό, ἀλλὰ πλούσιο σὲ ὄνδρα, στοιχεῖα, συγκρίσεις καὶ ἀποτιμήσεις.³⁰ Ἡ λεπτολογία ποὺ χαρακτηρίζει τὶς πηγὲς αὐτὲς δὲν θά πρεπε νὰ ἀποδοθεῖ μόνο στὴν ἑταστικότητα ἢ σὲ κάποια περισσὴ γραφειοκρατικὴ φιλοτιμία, ποὺ χαρακτηρίζει ὁπωσδήποτε τὰ κείμενα τῶν Boulligny (ὅπως, λίγο ἀργότερα, καὶ τὶς ἐκθέσεις τοῦ Lorenzo Mabili), ἀλλὰ καὶ στὴν ἵδια τὴ φύση τῶν γεγονότων ποὺ συνέβαιναν τότε στὴν ὁθωμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ ποὺ ἀναμφισβήτητα παρουσίαζαν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Ἀρκεῖ νὰ ὑπογραμμιστεῖ ἐδῶ ἡ σύμπτωση τῆς δράσης τῶν Boulligny στὴν Κωνσταντινούπολη μὲ τὴν περίοδο τῶν «μεταρρυθμίσεων» (Nizam-i cedid) τοῦ Σελίμ Γ' (1789-1808), τὸ δεύτερο ρωσοτουρκικὸ πόλεμο (1787-1792), τὴ σύνδεση τῆς ἐπαναστατικῆς Γαλλίας μὲ τὴν ὁθωμανικὴ αὐτοκρατορία (1792 κέξ.), τὴ γαλλοτουρκικὴ ρήξη τοῦ 1798 καὶ τὴν πρώτη φάση τῶν ρωσοτουρκικῶν προσεγγίσεων (1798 κέξ.) καᾶ.²⁹ Ἐξάλλου τὰ γεγονότα ποὺ παρακολουθοῦν καὶ καταγράφουν οἱ Boulligny —καὶ ἰδιαίτερα ὁ Juan— παρουσίαζαν, πέρα ἀπὸ τὸ διπλωματικό, καὶ εἰδικότερο πολιτικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν κυβέρνησή τους: Οἱ «μεταρρυθμίσεις» τοῦ Σελίμ π.χ. ἐνδιέφεραν καὶ ἐκείνους ποὺ ἐπιχειροῦσαν στὴν παρακμασμένη Ἰσπανία ἀνάλογες μεταρρυθμιστικὲς προσπάθειες³⁰. Οἱ μεταλλαγὲς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος στὶς παραδοσιακὲς συμμαχίες τῆς Πύλης ἐπηρέαζαν καὶ τὴν ἴσορροπία τῶν δυνάμεων στὴ Μεσόγειο (ποὺ ἀπασχολοῦσε πάντοτε τὴ Μαδρίτη), ἀλλὰ καὶ τὶς κινήσεις γιὰ τὴ σύμπηξη ἀντιαγγλικῶν καὶ ἀντιπρωσικῶν συνασπισμῶν τοῦ τύπου τῆς «ένοπλης οὐδετερότητας» τοῦ 1780 ἢ τῆς «βόρειας συνθήκης» τοῦ 1790. Καὶ είναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ὁ Juan Boulligny δὲν ἦταν ἀπλὰ οὐδέτερος παρατηρητὴς τῆς διπλωματικῆς πολυπραγμοσύνης ποὺ παρατηροῦνταν τότε στὴν Κωνσταντινούπολη: συμμετεῖχε κι αὐτὸς ἐνεργά, ἀναλαμβάνοντας μερικὲς φορὲς

29. Γιὰ τὶς ἀπηχήσεις τῶν γεγονότων αὐτῶν στὴν ὁθωμανικὴ αὐτοκρατορία βλ. πρόχειρα M. S. Anderson, *The Eastern Question* (1774-1923), Λονδίνο 1966, σ. 6-31 καὶ (βιβλιογραφία) 400-401, καὶ εἰδικότερα St. J. Shaw, *Between Old and New: The Ottoman Empire under Sultan Selim III* (1789-1807), Cambridge Mass. 1971, σ. 54 κέξ. *passim*.

30. Garrigues, σ. 130 κέξ. Τὴν ἰδεολογικὴ κυρίως ἀνέλιξη τῶν μεταρρυθμιστικῶν κινήσεων στὴν Ἰσπανία τῆς περιόδου αὐτῆς παρουσιάζει ὁ Jean Sargueilh, *L'Espagne éclairée de la seconde moitié du XVIIIe siècle*, Παρίσι 1954.

ένδιαφέροντες ρόλους, δύποτε π.χ. τοῦ μεσοιλαβητῆ στὶς ρωσοτουρκικὲς συνεννοήσεις τοῦ 1788 γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν Ὀθωμανῶν ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ ἐπιρροὴ καὶ τὴ σύμπραξή τους στὴ συγκρότηση τῆς «βόρειας συμμαχίας» ἡ ἀκόμα τοῦ ἔνθερμου προπαγανδιστῆ ἐνὸς εἰρηνιστικοῦ προγράμματος τῆς Ἰσπανίας, ποὺ —μὲ δικές του οὐσιαστικὰ προτάσεις— διαμορφώθηκε στὸ φιλόδοξο «σχέδιο γιὰ τὴ γενικὴ εἰρήνευση» τῆς Εὐρώπης (*Plan de Pacificacion General*)³¹. Οἱ πρωτοβουλίες του αὐτές καὶ ἴδιαίτερα ἡ ἐμπλοκή του στὴν προσπάθεια γιὰ τὴ ρωσοτουρκικὴ προσέγγιση προκάλεσαν σφοδρὲς ἀγγλικὲς ἀντιδράσεις στὴν Πετρούπολη³² καὶ κάποιες προσωπικὲς περιπέτειές του στὴν Κωνσταντινούπολη (ἀπόπειρες δολοφονίας καὶ ποικίλες ταπεινώσεις), ποὺ ὀδήγησαν τελικὰ στὴν ἀντικατάστασή του στὶς ἀρχές τοῦ 1793 ἀπὸ τὸν γιό του *José Eliodoro*³³, καὶ στὸν περιορισμὸ τῶν δραστηριοτήτων τῆς πρεσβείας μόνο σὲ ζητήματα ἐμπορικὰ καὶ ναυτιλιακὰ ἡ σὲ δσα σχετίζονταν μὲ τὴν κατοχύρωση τῶν ἰσπανικῶν προνομίων στοὺς Ἀγίους Τόπους.

Μέσα στὸ κλίμα αὐτὸ ἐργάστηκε, δύποτε εἰδαμε, γιὰ δέκα περίπου χρόνια καὶ δ *Lorenzo Mabili*. «Οταν λοιπὸν ὑποχρεώθηκε κι αὐτός, ὅστερα ἀπὸ τὴν ἰσπανοτουρκικὴ ἔνταση τοῦ 1799, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Κωνσταντινούπολη³⁴, ἀναζήτησε τρόπο νὰ συνεχίσει τὴ σταδιοδρομία του σὲ κά-

31. *Garrigues*, σ. 84-85, καὶ *Schop Soler*, *Las relaciones*, σ. 27-29, 38-39. Πρβλ. *P R O*, *F.O./78/φάκ. 11*, φ. 144r - 144v, ὅπου σὲ κρυπτογραφημένη ἔκθεση τοῦ Ainslie τῆς 22 Ιουλίου 1790 ὑποστηρίζεται ὅτι «it is certain that the Spanish envoy took the lead in this affair» (τὴν ἐφαρμογὴ δηλ. τοῦ «Plan of a general pacification»). Ἀναφορὲς στὴ δραστηριότητα αὐτὴ τοῦ Boulligny βλ. καὶ στοῦ *Bogoliub Petkovic*, *Mahmud pasa Busatlija od 1787-1796 godine. Prilog za jednu monografiju, Istoriski Zapisi*, τόμ. 13 (1957), σ. 211-242. Γιὰ τὴν ἀνάμειξη στὶς ἴδιες διπλωματικὲς κινήσεις καὶ τοῦ ἐκπροσώπου τῶν Δυὸς Σικελιῶν στὴν Κωνσταντινούπολη (1789-1817) *Costantino de Ludolf* βλ. *N. Cortese*, *La mediazione napoletana nelle trattative di pace fra Russia e Turchia nel 1790-91, Russia*, τόμ. 1 (Νεάπολη 1921), σ. (διατ.). 4 κεξ. Πρβλ. *P R O*, *F.O./78/φάκ. 11*, φ. 217r (2 Οκτ. 1790).

32. *Schop Soler*, *Las relaciones*, σ. 38-39, ὅπου γιὰ ἔνα ἄκαρο στρατήγημα τοῦ ἀγγλόφιλου πάντοτε γερο - Ποτέμκιν νὰ παρασύρει τὴν Ἰσπανία καὶ τὴ Νεάπολη στὴν Τριπλὴ Συμμαχία προσφέροντας (Μάρτιος 1790) στὴν πρώτη τὴν Κρήτη καὶ στὴ δεύτερη τμῆματα τῶν ἀλβανικῶν παραλίων!

33. *Garrigues*, σ. 112, 257. «Ο Juan ἐγκατέλειψε τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ τὴν Ἰσπανία, μέσω Μάλτας, στὶς 19 Ιανουαρίου 1793 (σύμφωνα μὲ πληροφορία τοῦ Ainslie: *P R O*, *F.O./78/φάκ. 14*, φ. 13v (ἔγγρ. 25 Ιαν. 1793)).

34. Η ἐκδίωξη τοῦ Boulligny ἀπὸ τὴν δθωμανικὴ πρωτεύουσα δὲν ὀφειλόταν στὴ γαλλοφιλία του (δύποτε πιστεύει δ *J. W. Zinckisen*, *Geschichte des osmanischen Reiches in Europa*, Gotha 1864, τόμ. 7, σ. 751-754, συγχέοντας μάλιστα τὸν Juan μὲ τὸν *José Eliodoro* πρβλ. Λάσκαρι, *Don Lorenzo*, σ. 8, 14 σημ. 1), ἀλλὰ στὴν ἰσπανοτουρκικὴ ρήξη τοῦ 1799, ποὺ προκλήθηκε —σὲ μιὰ σειρὰ ἀλυσιδωτῶν δια-

ποια ἀνάλογη διπλωματική θέση. Στὰ 1800 ή κυβέρνηση τὸν διόρισε ——μὲ προϊστάμενο (*intendente de Marina*) τὸν Juan Soler— ἐπικεφαλῆς τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας στὸ λιμάνι τῆς Σεβίλης, μὲ κάποιες ἀρμοδιότητες καὶ σὲ ζητήματα ἐμπορικῶν σχέσεων μὲ ἄλλες χāρες³⁵. Ὁπωσδήποτε γιὰ τὸν Mabili ή θέση ἐνὸς ἐπαρχιακοῦ διοικητικοῦ ὑπαλλήλου δὲν ἦταν ενοίωνη ἔξελιξη. Γι’ αὐτὸ μὲ πραγματικὴ ἀνακούφιση δέχτηκε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1803 τὴν τοποθέτησή του στὴ νεοσύστατη θέση τοῦ προξένου τῆς Ἰσπανίας στὴν Ἐπτάνησο Πολιτεία³⁶.

Ἄκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ θείου του στὴν Κωνσταντινούπολη δο Lorenzo Mabili δὲν ἀσχολήθηκε οὐσιαστικὰ στὴν Κέρκυρα —δπου ἔφτασε στὶς 11 Ἰανουαρίου 1804³⁷— μὲ τὴ σύνταξη ἐκθέσεων ἡ ἀπολογισμῶν γιὰ τὴν ἐμπορικὴ καὶ ναυτιλιακὴ δραστηριότητα τῶν Ἰσπανῶν ὑπεκόων στὸ Ἰόνιο³⁸, ἀλλὰ μὲ τὴ συλλογὴ καὶ τὴν ἀποστολὴ πρὸς τὴν κυβέρνησή του πληροφοριῶν μὲ γενικότερο, πολιτικὸ κυρίως χαρακτήρα. Τὸ γεγονὸς εἶναι εὐεξήγητο: Στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. ή διαδοχικὴ παρουσία στὰ Ἐπτάνησα τῶν Γάλλων, τῶν Ρώσων καὶ τῶν Ἀγγλῶν δὲν αὔξησε μόνο

φοροποιήσεων στὶς παραδοσιακὲς συμμαχικὲς συστοιχίες ἔξαιτίας τῆς γαλλικῆς ἐκστρατείας στὴν Αἴγυπτο —ἀπὸ τὴ ρωσοτουρκικὴ προσέγγιση καὶ τὴν κήρυξη ρωσοϊσπανικοῦ πολέμου γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς Μάλτας (1798-1799). Γιὰ τὴν κρίση βλ. Schop Soler, Las relaciones, σ. 63-66. Πρβλ. Arc e, Expediciones, σ. 246, δπου μνεία τοῦ διαδόχου τοῦ Bouligny (Ignacio Maria) del Corral, πρεσβευτὴ παλιότερα στὴ Στοκχόλμη. Ἡ περιπέτεια τῶν Bouligny συνέπεσε καὶ μὲ ἔνα ἀκόμα δυσάρεστο γεγονός: τὴ μεγάλη πυρκαγιὰ τοῦ Πέραν, τὸ Μάρτιο τοῦ 1799, πού, σύμφωνα μὲ τὸν Mabili, ἔγινε μιὰ ἀπὸ τὶς αἰτίες τῆς οἰκονομικῆς τους καταστροφῆς: AHN, E leg. 6171, ἀριθ. 175· πρβλ. καὶ Ἱδρυμα Νεοελλήνων. Σπουδῶν, ἀρχεῖο Μαβίλη (ΙΝΣ, ἀρχ. Μαβίλη), δπου, σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Don Lorenzo πρὸς τὸν ἔδελφό του Francisco Bouligny, γραμμένη στὴ Λευκάδα στὶς 28 Μαρτίου 1843, γίνεται λόγος γιὰ τὴν κατάρρευση τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου τῶν Mabili γύρω στὰ 1775 ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία ἡ καὶ τὶς ἀτασθαλίες τοῦ ταμία Vicente Novella, συζύγου τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἐπιστολογράφου Τερέζας.

35. AHN, E leg. 3125, ἀριθ. 11.

36. Φωτογραφία τοῦ διαπιστευτηρίου ἔγγραφου (μὲ χρονολογία 15 Ἰουλίου 1803) ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἰονίου Γερουσίας (Κιβ. 1, δεσμίδα 3, ἀριθ. 4) στοῦ Λάσκαρι, Don Lorenzo, μεταξὺ τῶν σ. 8-9.

37. Ἡ καθυστέρηση ὁφειλόταν σὲ σοβαρὴ περιπέτεια τοῦ Mabili στὴ δυτικὴ Μεσόγειο: Στὴ σύλληψή του ἀπὸ τὸν Ἀγγλο κουρσάρο James Briesco (=Briscoe;) ἀνάμεσα Alicante - Γένοβα καὶ στὴν ἀναγκαστικὴ του παραμονὴ στὸ Cagliari ὡς τὶς 2 Δεκεμβρίου 1803 (AHN, E leg. 6171, ἀριθ. 1 καὶ 175).

38. Τὸ ἔργο αὐτὸ φαίνεται νὰ τὸ εἶχε ἐκχωρήσει στὸν Ζακυνθινὸ κόμη Στέφανο Μεσαλᾶ (1750-1823), πρόξενο τῆς Ἰσπανίας στὴ Ζάκυνθο ἥδη ἀπὸ τὸ 1788. Γιὰ τὶς προξενικὲς ὑπηρεσίες του πληροφορίες στὸ AHN, E leg. 6171, ἀριθ. 7a, 20, 21, 24 (ἔγγρ. τῆς 1 Ἀπρ., 29 Μαΐου, 19 Ἰουλ., 1 καὶ 12 Αὐγ. 1804) πρβλ. καὶ Λάσκαρι, δ.π., σ. 9, 11, 12, 13, 15 καὶ AHN, E leg. 6171, ἀριθ. 31 (1 Σεπτ. 1804) καὶ 74 (1 Μαρτ. 1805), δπου γιὰ τὶς ἀντιδράσεις τῆς ἐπτανησιακῆς διοίκησης νὰ ἀναγνωρίσει ὡς προ-

τὴ γεωπολιτικὴ σημασία τῆς περιοχῆς γιὰ τὴ διαμόρφωση τῆς γενικότερης εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ τὴ σύνδεσε μὲ παράγοντες ποὺ ἐπηρέαζαν δόπισδήποτε καὶ τὴ μεσογειακὴ πολιτικὴ τῆς Ἰσπανίας, προπάντων ὑστερα ἀπὸ τὴν κατάληψη τοῦ μεγαλύτερου τμῆματός της ἀπὸ τὸ Ναπολέοντα καὶ τὴν ὑφαρπαγὴ τοῦ Ἰσπανικοῦ θρόνου ἀπὸ τὸν Ἰωσὴφ Α' Βοναπάρτη (1808-1813). Ἀλλωστε καὶ οἱ ἔκπρόσωποι ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν στὸ Ἰόνιο δὲν ἀπασχολοῦνταν ἰδιαίτερα τὴν ἴδια αὐτὴ περίοδο μὲ τὴν ἔξυπηρέτηση τῶν ἐμπορικῶν, ναυτιλιακῶν κλπ. συμφερόντων τῶν ὑπηκόων τους, ἀλλὰ —περισσότερο— μὲ τὴν ἐνημέρωση τῶν προϊσταμένων τους γιὰ τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ γεγονότα ποὺ διαδραματίζονταν στὴν Ἀδριατικὴ καὶ τὰ Ἐπτάνησα³⁹. Παρ’ ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ πολιτικὸς χαρακτήρας τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Mabili δὲν ὑποδηλώνει τὴν ἀδιαφορία τῆς κυβέρνησής του γιὰ τὶς οἰκονομικὲς προοπτικὲς τῶν Ἰόνιων νησιῶν. Ὁ ἴδιος ὁ Mabili κάνει λόγο γιὰ κάποια σημαντικὴ ἐμπορικὴ ἀποστολὴ (expedicion), ποὺ τοῦ τὴν εἶχε ἐμπιστευτεῖ, κατὰ τὴν ἀναχώρησή του ἀπὸ τὸ Alicante, ὁ Juan Soler καὶ ποὺ καταστράφηκε μὲ τὴν περιπέτειά του στὴ δυτικὴ Μεσόγειο τὸ Νοέμβριο τοῦ 1803⁴⁰. Ἀλλες ἐπίσης πηγὲς δείχνουν τὴν προσπάθεια τῶν Ἰσπανῶν νὰ συγκεντρώσουν στοιχεῖα γιὰ τὶς προοπτικὲς ποὺ παρουσίαζαν τότε τὸ Ἰόνιο καὶ ἡ Ἀδριατικὴ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη ναυτιλιακῆς καὶ ἐμπορικῆς δραστηριότητας⁴¹.

‘Η ἀλληλογραφία βέβαια τοῦ Mabili περιέχει καὶ μερικὲς ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὸν ἴδιο καὶ τὴν οἰκογένειά του: Γιὰ τὴν προϋ-

ξενικὸ πράκτορα τῆς Ἰσπανίας στὴν Κεφαλλονιὰ τὸν Κανσταντίνο Χωραφᾶ, γιὸ καὶ διάδοχο τοῦ ἄλλοτε ὑποπροξένου Δομήνικου Χωραφᾶ. Ἡ στάση αὐτὴ τῶν ἐπτανησιακῶν ἀρχῶν ὁφειλόταν στὴν ἐπιθυμία τους νὰ ἀποφύγουν τὴν ἔκπροσώπηση ἔνων συμφερόντων ἀπὸ Ἐπτανήσιους ὑπηκόους, ὅπως ἀναφέρει ρητὰ ὁ Mabili καὶ ἐπιβεβαιώνει σὲ Ἑγγραφό του τῆς 22 Φεβρ. 1805 καὶ ὁ πρόξενος τῆς Μεγάλης Βρετανίας στὴν Κέρκυρα Σπυρίδων Φορέστης (P R O, F.O./348/φάκ. 5, χ.ἀ.).

39. Ἐνδεικτικὴ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἡ ἐνδιαφέρουσα ἀλληλογραφία τοῦ Σπυρί Φορέστη μὲ τὸν προϊσταμένους του στὸ Λονδίνο ἥ στὴ Μάλτα, ποὺ σώθηκε σχεδόν ὀλόκληρη στὸ P R O (F.O./42/ἀριθ. φακ. 1-5, 7-13, καὶ F.O./348/φάκ. 5-7 : γιὰ τὴν περίοδο τῆς θητείας Mabili στὴν Κέρκυρα), καὶ ποὺ συμπληρώνει —συχνά μὲ περισσότερα καὶ πιὸ ἀξιόλογα στοιχεῖα— τὶς πληροφορίες τοῦ Ἰσπανοῦ συναδέλφου του. Τὴν κ. K. Καλλιατάκη - Μερτικοπούλου, ποὺ μον πρόσφερε τὶς ἀρχειακὲς ἐνδείξεις τῆς ἀλληλογραφίας Φορέστη —διευκολύνοντας ἔτσι σημαντικὰ τὴν ἔρευνά μου στὸ P R O — τὴν ἐδχαριστῶ καὶ ἀπ’ ἔδω θερμά.

40. A H N, E leg. 6171, ἀριθ. 175.

41. Δεῖγμα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἡ ἀχρονολόγητη (γύρω στὰ 1800) περιγραφὴ τῆς Ἐπτανήσου (μὲ λεπτομερειακὲς καταγραφὲς τῶν προϊόντων τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ὑπεδάφους τῆς καὶ στοιχεῖα γιὰ τὸν κατοίκους καὶ τὶς οἰκονομικές τους δραστηριότητες), ποὺ σώθηκε στὸ Museo Naval τῆς Μαδρίτης: Ms. 116.

πηρεσία του στήν Κωνσταντινούπολη και τις ύστερότερες ύπαλληλικές του περιπέτειες⁴², για τὴν ἀνάληψη ἐκμέρους του και ἄλλων προξενείων (τῆς Νεάπολης στὰ 1805-1809⁴³, τῆς Ἐπρουρίας στὰ 1804⁴⁴ και κυρίως τῆς Γαλλίας ἀπὸ τὸ Μάιο τοῦ 1806 ὡς τὸ 1810 τουλάχιστο⁴⁵), γιὰ τὶς προσπάθειές τὸν νὰ ἀναλάβει τὴν προξενικὴ ἥ καὶ τὴ διπλωματικὴ ἀκόμα ἐκπροσώπηση τῆς κυβέρνησης τοῦ Ἰωσήφ Β' σὲ ἄλλες θέσεις, στὴν Ἰσπανίᾳ ἥ στὴν Κωνσταντινούπολη⁴⁶, γιὰ τὶς σχέσεις του μὲ ἐπιφανεῖς Ἐπτα-

42. Α H N, E leg. 3125, ἀριθ. 10, 11, E leg. 6171, ἀριθ. 11, 14, 15, 38, 75, 174, 175. Μὲ βάση τὶς πηγὲς αὐτές, σὲ συνδυασμὸ μὲ μαρτυρίες τῆς ἰδιωτικῆς του ἀλληλογραφίας (Ι N Σ, ἀρ. χ. Μ α.β.: ἐπιστολὴ του μὲ τὸ ὑποκορ. «Cocoli» πρὸς τὴ γυναῖκα του «Coca», γραμμένη στὴ Μαδρίτη στὶς 30 Δεκεμβρ. 1814¹ συμβολαιογραφικὴ ἔξουσιοδοτικὴ πράξη, ἐπικυρωμένη στὴ Μαδρίτη στὶς 7 Ἰουνίου 1815, στὸ ὄνομα τοῦ D. Lorenzo Mabili, ποὺ ἀναχωρεῖ γιὰ τὴ Νεάπολη, καὶ γιὰ λογαριασμὸ τοῦ José Ferroni² ἀντίγρ. ληξιαρχικῆς πράξης γιὰ τὴ γέννηση τοῦ Παύλου Μαβίλη, ποὺ εἶχε ἐκδοθεῖ στὴ Νεάπολη στὶς 26 Νοεμβρ. 1814 καὶ ἐπικυρώνεται τῶρα στὴν Κέρκυρα στὶς 16/28 Μαρτίου 1836³ ἀντίγρ. ἐπιστολῆς τοῦ Lorenzo Mabili πρὸς τὸν πρωτεξάδερφό του Frañcisco Bouligny, γραμμένης στὴ Λευκάδα στὶς 28 Μαρτίου 1843, σχετικὰ μὲ τὴ συνταξιοδοτικὴ ἀποκατάσταση τοῦ ἀποστολέα καὶ τὶς περιπέτειες τῆς ἀπελπιστικὰ συρρικνωμένης πὰ μόνο στὸν ἴδιο καὶ στὸν γιό του Παῦλο οἰκογένειας Mabili⁴ ἀπάντηση τοῦ Bouligny τῆς 16 Νοεμβρ. 1844 γιὰ τὴ συνταξιοδότηση τοῦ Don Lorenzo καὶ τὴν ἐνδεχόμενη ὑπαλληλική του ἀποκατάσταση κἄ.) καὶ ἄλλες ἐνδειξεῖς (ἐπιστολὲς τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια τῆς 28 Αὐγ./9 Σεπτ. 1814 καὶ 4/16 Σεπτ. 1818, δημοσιευμένες σὲ Ἑλληνικὴ μετάφραση ἀπὸ τὸν Π ο λ υ χ ρ. Κ. Ἐ ν ε π ε κ ί δ η, Ἰωάννης Καποδίστριας. 176 ἀνέκδοτα γράμματα πρὸς τὸν πατέρα του, 1809-1820, Ἀθήνα 1972, σ. 178, 263, δπου λόγος γιὰ τὶς εὐνοϊκὲς παρεμβάσεις τοῦ Ἐλληνα ὑπουργοῦ τοῦ τσάρου γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ «φίλου», δπως τὸν ἀποκαλεῖ Mabili) μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι ὁ Lorenzo Mabili ἔχασε δριστικὰ τὴ θέση του μὲ τὴ λήξη τοῦ 1811, δτὶ ἐγκατέλειψε τὴν Κέρκυρα καὶ πέρασε στὴ Νεάπολη τὸν ἐπόμενο χρόνο, δτὶ προσπάθησε στὰ 1814-1815, μὲ ἀτελέσφορες ἐνέργειες στὴ Μαδρίτη, νὰ πετύχει τὴν ἀποκατάστασή του, καὶ δτὶ ἐπέστρεψε στὴν Κέρκυρα —χωρὶς βέβαια τὴν ἰδιότητα τοῦ προξένου— στὰ μέσα τοῦ 1817, ἀπὸ ὃντος ἔναντιχισε καὶ πάλι τὶς προστάθειες (μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Bouligny, τοῦ Καποδίστρια κἄ.) γιὰ κάποια οἰκονομικὴ τουλάχιστο δικαίωση τῶν ὑπηρεσιῶν του. Πρβλ. Μ α ν τ ο ν β ἀ λ ο ν, Λορέντζος Μαβίλης, σ. ιγ'-ιδ'.

43. A H N, E leg. 3125, ἀριθ. 3, leg. 6171, ἀριθ. 139, 140.

44. A H N, E leg. 6171, ἀριθ. 7, 7α.

45. A H N, E leg. 3125, ἀριθ. 17, 18, E leg. 6171, ἀριθ. 138, 149, 150, 151, 194-200, 209, 210, 254. Πρβλ. Ι N Σ, ἀρ. χ. Μ α.β.: ἔγγρ. στρατηγοῦ Donzelot (1764-1843) πρὸς τὸν Mabili (Κέρκυρα, 20 Ἰανουαρ. 1811).

46. A H N, E leg. 6171, ἀριθ. 288-289 (ἐπιστολὴ Mabili πρὸς τὴν κυβέρνησή του τῆς 29 Δεκεμβρ. 1810, μὲ τὴν ὄποια ζητᾷ τὴ μετάθεσή του ἀπὸ τὴν Κέρκυρα —δπου ἡ κατάσταση εἶχε γίνει πιὰ ἀφόρητη ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τροφίμων καὶ ἀσφάλειας— στὴν Ἰσπανίᾳ ἥ σὲ ἄλλη χώρα τῆς δυτικῆς Ευρώπης⁵: πρβλ. Λάσκαρι, Don Lorenzo, σ. 9-10, 12, 15. Γιὰ τὴν ἐπιθυμία του νὰ ἀναλάβει τὸ γενικὸ προξενεῖο τῆς βοναπαρτικῆς Ἰσπανίας στὴν Κωνσταντινούπολη —ἔξουδετερώνοντας ἔτσι τὴν ἐπιρροὴ τοῦ ἐκεῖ ἐκπροσώπου τῆς ἐπαναστατικῆς Junta τῆς Σεβίλης—βλ. A H N, E leg. 3125, ἀριθ.

νησίους (τὸν Γεώργιο Μοτσενίγο, τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια κἄ.) κλπ.

Τὸ μεγαλύτερο ὠστόσο καὶ τὸ σημαντικότερο μέρος τῆς ἀλληλογραφίας του ἀναφέρεται σὲ γεγονότα καὶ καταστάσεις τῆς Ἐπτανήσου Πολιτείας, τῶν ἀπέναντι ἡπειρωτικῶν ἐπαρχιῶν ἢ τοῦ εὐρύτερου χώρου τῆς νότιας Ἀδριατικῆς καὶ τοῦ Ἰονίου. Ὁ Ἰσπανὸς πρόξενος καταγράφει ἐπίσης στοιχεῖα γιὰ τὶς σχέσεις τοῦ μικροῦ καὶ ἀδιαμόρφωτου ἀκόμα κράτους μὲ τοὺς πάτρονές του (Ρώσους καὶ Ὀθωμανούς) ἢ τοὺς διαδοχικούς του κατακτητές, καθὼς ἐπίσης καὶ πληροφορίες γιὰ γενικότερα εὐρωπαϊκὰ ζητήματα, ποὺ τὶς συλλέγει ἀπὸ πηγές μὲ προέλευση ἄλλοτε τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἄλλοτε τὴν Πετρούπολη. Συχνὰ οἱ ἐκθέσεις του συνοδεύονται ἀπὸ ἔντυπα (φυλλάδια, ἀντίτυπα προκηρύξεων ἢ διαταγμάτων, ἀποκόμματα ἀπὸ τὸν «Monitore Ionio» κἄ.). Γενικά, τὸ ὑλικὸ τῶν ἐγγράφων τοῦ Mabili μπορεῖ νὰ ταξινομηθεῖ στὶς ἔξης πέντε ὅμαδες: α) Πληροφορίες γιὰ τὶς ἐσωτερικὲς —συνταγματικὲς καὶ θεσμικὲς— ἐξελίξεις στὴν Ἐπτάνησο Πολιτείᾳ, β) γιὰ τὶς κινήσεις Ἑλλήνων καὶ ἔνων στὸ Ἰόνιο, ἐφόσον ἡ συμπεριφορὰ τῶν προσώπων αὐτῶν φαινόταν πολιτικὰ ἐνδιαφέρουσα, γ) γιὰ τὴ στρατιωτικὴ κατάσταση στὴν περιοχή, δ) γιὰ τὶς σχέσεις τῆς Πολιτείας μὲ ἐκπροσώπους ἄλλων ἐπικρατειῶν, κυρίως μὲ τὸν Ἀλῆ πασά, καὶ ε) γιὰ οἰκονομικά, ἐκπαιδευτικὰ καὶ πολιτιστικὰ ζητήματα ποὺ ἀπασχολούσαν τοὺς κατοίκους τῶν ιόνιων νησιῶν καὶ ἴδιαίτερα τῆς Κέρκυρας.

Μὲ τὴν πρώτη κιόλας ἐκθεσή του, ποὺ συντάχθηκε στὶς 15 Ἰανουαρίου 1804, ὁ Mabili ἀναλύει συνοπτικὰ τὸ (δεύτερο) σύνταγμα τοῦ 1803, ἀναφέρει τὶς πολιτικὲς φατρίες καὶ παρουσιάζει τὰ κύρια πρόσωπα τοῦ ἐπτανησιακοῦ δράματος τῆς περιόδου ἐκείνης μὲ παρατηρήσεις γιὰ τὶς πολιτικὲς ἐπιλογὲς τοῦ καθενός, τὶς τάσεις καὶ τὸ χαρακτήρα του. Τὸ εἶδος τῆς πληροφόρησης αὐτῆς θὰ παραμείνει σταθερὸ ὡς τὸ τέλος σχεδὸν τῆς ἀλληλογραφίας. Ὁποιαδήποτε ἀλλαγὴ στὸ πολιτικὸ σκηνικὸ ἢ καὶ κίνηση γιὰ ἀλλαγὲς θὰ καταχωρίζεται μὲ ἐπιμέλεια, μὲ στοιχεῖα γιὰ δσους ἀναλάμβαναν τὴν πρωτοβουλία ἢ ἀντιδροῦσαν μὲ ὅποιοδήποτε τρόπο⁴⁷.

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Mabili —καὶ τῶν προϊσταμένων του στὴ Μαδρίτη— τὸ προκαλοῦσαν περισσότερο οἱ κινήσεις καὶ οἱ ἐπαφὲς διαφόρων προσωπικοτήτων ποὺ ζοῦσαν στὰ Ἐπτάνησα ἢ περνοῦσαν ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Ἐτσι ἔχουμε σχολαστικὲς —καὶ συχνὰ λεπτομερειακὲς— καταγραφὲς τῶν ταξιδιῶν στὸ Ἰόνιο, στὴν Ἡπειρὸ καὶ στὴ νότια ἀκόμα ιταλικὴ χερσόνησο τῶν κυριότερων ἀξιωματούχων τῆς Ἐπτανήσου Πολιτείας (Μοτσενίγον, Καποδίστρια, Σπυρ. Θεοτόκη, Ναράντζη, Κομούτου κλπ.), ἀλλὰ καὶ τῶν μετακινήσεων στὸν ἴδιο περίπου χώρο καὶ ἄλλων προσώπων, κυρίως

10, 11 (26 Σεπτ. 1809).

47. Α H N, E leg. 6171, ἀριθ. 1, 2 (1804), 82, 83 (Μάιος 1805).

ξένων (στρατιωτικῶν, διπλωματῶν, προξένων ἢ καὶ ἐμπόρων), μὲ πληροφορίες γιὰ τὸ σκοπὸ (φαινομενικὸ ἢ πραγματικὸ) τῶν κινήσεών τους καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ποικίλων δραστηριοτήτων τους⁴⁸.

Μὲ ἐπιμονὴ παρακολουθεῖ καὶ σημειώνει ὁ Mabili τὰ στρατιωτικὰ γεγονότα: Κινήσεις ξένων στόλων (καὶ πρῶτα πρῶτα τοῦ ρωσικοῦ)—μὲ στοιχεῖα γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν σκαφῶν, τὴ δύναμη πυρὸς καὶ τὰ πληρώματά τους—, ναυτικὲς συμπλοκές, πολιορκίες, συγκρούσεις (ὅπως π.χ. τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, Γάλλων καὶ Ἀγγλῶν, ἐπτανησιακῶν φατριῶν κλπ.), δχυρώσεις, στρατολογίες (συνήθως Σουλιωτῶν καὶ Χιμαριωτῶν), μισθοδοσία, δραστηριότητες στρατιωτικῶν ἡγετῶν, δλα αὐτὰ σημειώνονται μὲ σύστημα, ἀν καὶ δχι πάντοτε μὲ ἀκρίβεια⁴⁹.

Οἱ ἐπίσημες σχέσεις καὶ γενικὰ οἱ ἐπαφὲς τῆς Ἐπτανήσου Πολιτείας μὲ ἄλλες δυνάμεις ἀπασχολοῦν ἔνα μεγάλο τμῆμα τῆς ἀλληλογραφίας Mabili. Πηγές του ἀντίγραφα ἐπίσημων κειμένων ποὺ ἔρχονταν, μὲ ποικίλους τρόπους, στὰ χέρια του καὶ ἀκριτομύθιες ἀξιωματούχων τῆς Πολιτείας ἢ ὁμοτέχνων του. Ἰδιαίτερα τὸν ἐνδιέφεραν οἱ σχέσεις τῆς Πολιτείας μὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶ, προπάντων στὶς περιόδους τῶν κρίσεων ἢ πορεία τους καὶ ἡ διπλωματικὴ δραστηριότητα ποὺ ἀναπτύχθηκε ἔξαιτίας τῆς ἐπεκτατικῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀλβανοῦ τοπάρχη καταγράφονται προσεκτικά, μὲ ἀναφορὲς σὲ ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς Πύλης καὶ τῆς Ἐπτανήσου Πολιτείας⁵⁰.

48. Ἐνδεικτικά μόνο σημειώνω τὶς ἀναφορὲς τοῦ Mabili στὶς ἀφίξεις στὴν Κέρκυρα τοῦ μητροπολίτη Ἀρτας Ἰγνατίου—τὸν ὅποιο παρακολουθεῖ ἄλλοτε στὶς μεσολαβητικές του προσπάθειες κατὰ τὶς διενέξεις Ἐπτανήσου - Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἄλλοτε στὶς ἐνέργειές του γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ὁργανωτῆ τῶν ἐπτανησιακῶν στρατευμάτων Ἰοάννη Παπαδοπούλου (Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 23, 35, 36, 47, 50, 116, 117: Αὔγ. 1804 - Σεπτ. 1805), τοῦ Σπυρ. Βούρβαχη (ἀριθ. 167, 168, 170, 177, 179, 180, 185, 186: Αὔγ. 1806), τῶν Ρώσων ἀξιωματούχων Ρομᾶν Ἀνρέπ, Ἀλεξέϊ Γκρέιγκ, Λεόντοβιτς, Ἀλεξ. Σορόκιν καὶ Δημ. Σενιάβιν (ἀριθ. 96, 125-129, 245, 246: Αὔγ. 1805 - Σεπτ. 1807-πρβλ. καὶ ἀριθ. 9, 10, 45, 96 κέξ., γιὰ τὶς μετακινήσεις τῶν ἴδιων στὸ Αίγαστο, τῇ Νεάπολη καὶ τῇ Δαλματίᾳ στὰ 1804-1805), τοῦ Ἀγγλου πρεσβευτῆ στὴν Κωνσταντινούπολη (1804-1806) Charles Arbuthnot (ἀριθ. 86: Ἰούνιος 1805) καὶ τῶν σπουδαιότερων ἐκπροσώπων (ἐπιτρόπων κλπ.) τῆς Γαλλίας πρὶν καὶ κυρίως μετὰ τὸ 1807 (ἀριθ. 238, 239 κέξ.).

49. Καὶ μόνο ἡ ἀπαριθμηση τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν θὰ ἐπέβαλε τὴν ἀναφορὰ σὲ δλα σχεδὸν τὰ ἔγγραφα τῶν δυὸ φακέλλων Ε 3125 καὶ Ε 6171. Δειγματοληπτικὰ μόνο παραπέμπω στὸ Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 112, 113, 114, 115, ὅπου λεπτομερεῖς καταστάσεις τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων (ἀπὸ Ρώσους, Ἐπτανησίους, Σουλιώτες καὶ Χιμαριώτες) ποὺ ἐπιβιβάστηκεν τὸν Ὁκτ. τοῦ 1805 στὸ λιμάνι τῆς Κέρκυρας μὲ προορισμὸ τὴ Νεάπολη, καὶ ἀριθ. 135, ὅπου καταγραφὴ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ Σενιάβιν τὸ Μάρτιο τοῦ 1806.

50. Α Η Ν, Ε leg. 6171, ἀριθ. 18 (1 Ἰουλ. 1804: ἀποστολὴ Ἰοάννη Ἀρμένη γιὰ τὸν καθορισμὸ τῶν ρωσοτουρκικῶν δικαιοδοσιῶν στὶς ἐπαρχίες Παραμυθιᾶς - Δελβί-

Εύδιάκριτη είναι ή ἔξοικείωση τοῦ Mabili μὲ τὰ καθημερινὰ προβλήματα τῶν κατοίκων τῆς Κέρκυρας: Οἰκονομικὲς δυσκολίες (σιτοδεῖες, καταστροφὲς ἐλαιοπαραγωγῆς, ἔλλειψη τροφίμων ἔξαιτίας ναυτικῶν ἀποκλεισμῶν ή ἄλλων κρίσεων)⁵¹, κοινωνικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις (δοξολογίες, χοροί, θεατρικὲς παραστάσεις, πανηγυρισμοὶ καὶ ποικίλες τελετές, προπάντων στὴ δεύτερη, ἐφήμερη γαλλοκρατία)⁵², ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα (ἴδρυση καὶ λειτουργία σχολείων)⁵³ κλπ. σημειώνονται μὲ τρόπῳ ποὺ ὑποδηλώνει ἄμεση γνώση τῶν θεμάτων αὐτῶν ἀπὸ τὸν Mabili.

Παρ’ ὅλο ποὺ ή σαφής ἀποτίμηση τῆς πρωτοτυπίας τοῦ πληροφοριακοῦ ὑλικοῦ ποὺ προσφέρει ή ἀλληλογραφία τῶν Bouligny - Mabili δὲν είναι δυνατὴ πρὶν ἀπὸ τὴ σχολαστικὴ του παραβολὴ μὲ τὶς γνωστὲς πηγὲς τῆς Ἱδιας ἴστορικῆς περιόδου, ή σημασία της, νομίζω, δὲν είναι τυχαία: “Υπάρχουν πλήθος στοιχεῖα ποὺ συμπληρώνουν καὶ διασαφοῦν ὀμφιλεγόμενα ζητήματα, χρονολογίες, καταστάσεις. Οἱ δημοσιευμένες ἔξαλλον πηγὲς γιὰ τὴν ἴστορια τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος στὴν κρίσιμη τριακονταετία 1780-1810 είναι, στὸ μεγαλύτερό τους μέρος, ἀποσπασματικὲς καὶ μονόπλευρες, Ἱδιαίτερα γιὰ γεγονότα καὶ ζητήματα τῆς ἐλληνικῆς χερσο-

vou), 19, 23, 25, 33, 44, 45, 49, 50 (Ιούλ.-Δεκέμβρ. 1804: συγκρούσεις τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Ἀλῆ καὶ ρόλος τῶν Ἐπτανησίων πρακτόρων), 96 (15 Αὔγ. 1805: ἀντιδράσεις Ὁθωμανῶν στὴ στρατολόγηση Σουλιωτῶν καὶ Ἀρβανιτῶν στὰ Ἐπτάνησα), 144, 145, 155, 156 (11 Ἰουνίου 1806: σχετικὰ μὲ τὴν ἀποστολὴν Ζαβοῦ στὰ Γιάννινα), 207, 208 (12 Δεκ. 1806: ἐπέκταση τῆς ἐπικράτειας τοῦ Ἀλῆ ὡς τὴν παραλία τῆς Πρέβεζας), 218 (28 Μαρτ. 1807: κατάληψη θέσεων κοντὰ στὴ Λευκάδα ἀπὸ ἐλληνορωστικὴ δύναμη), 240, 241 (7 Σεπτ. 1807: πρῶτες συνεννοήσεις Ἀλῆ - Γάλλων τῆς Ἐπτανήσου), 263, 264 (12 Δεκεμβρ. 1807: προσπάθειες τῶν Γάλλων νὰ ἀποσπάσουν τὴν Πρέβεζα ἀπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ Τεπελενῆ), 288, 289 (29 Δεκεμβρ. 1810: νέες, ἄκαρπες συνεννοήσεις τῶν γαλλικῶν ἀρχῶν τῆς Κέρκυρας μὲ τὸν Ἀλῆ), E 3125, ἀριθ. 6, 7 (διαβιβάζεται Ἰσπαν. μετάφραση φιρμανιοῦ τῆς Πύλης γιὰ τουρκικὲς στρατολογίσεις καὶ προετοιμασίες ἐναντίον τῆς Ρωσίας), 32, 33 (14 Δεκεμβρ. 1810: ἀποστολὴ στὰ Γιάννινα τοῦ Limousin), 34, 35, 36, 37 (Ιαν. - Φεβρ. 1811: νέα γαλλικὴ ἀπόπειρα προσέγγισης τοῦ Ἀλῆ).

51. A H N, E leg. 6171, ἀριθ. 272-275, 288, 289, E leg. 3125, ἀριθ. 23, 31, 42.

52. A H N, E leg. 6171, ἀριθ. 48 (Νοέμβρ. 1804: ἔναρξη λειτουργίας κερκυραϊκοῦ θεάτρου), 56 (Ιαν. 1805: θεατρικὲς παραστάσεις στὴ ρωσοκρατούμενη Κέρκυρα), E leg. 3125, ἀριθ. 2, 3, 13, 14 (Φεβρ. - Δεκέμβρ. 1809: γιορτὲς γιὰ τὶς γαλλικὲς νίκες στὴν Ἰσπανία καὶ γιὰ τὴν ἐπέτειο τῆς στέψης τοῦ Ναπολέοντα), 12 (Δεκέμβρ. 1809: ἀπόφαση τῆς Γερουσίας γιὰ τὴν κατασκευὴν προτομῆς τοῦ Γάλλου αὐτοκράτορα βλ. σχετικὰ Σ π υ ρ. Μ. Θ ε ο τ ὄ κ η, Προτομὴ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ἐκ χαλκοῦ ἐν Κερκύρᾳ, ἔργον Ἀντωνίου Κανόβα, Δελτ. Ἀναγν. Ἔτ. Κερκύρας, τεῦχ. 10 [1973], σ. 5-15).

53. A H N, E leg. 6171, ἀριθ. 47 (Νοέμβρ. 1804: ἀποστολὴ Ναράντζη στὴν Κεφαλλονιά γιὰ τὴν ἔξασφάλιση μοναστηριακῶν ἐσόδων γιὰ τὴ λειτουργία κρατικῆς σχολῆς), 80, 81 (Μάιος 1805: ταξίδι τοῦ Ἱδιού στὴ Βενετία καὶ συνεργασία μὲ τὸν Ἀνδρέα Μουστοξένδη γιὰ τὸν Ἱδιο σκοπό).

νήσου και τῆς Ἐπτανήσου. Ἡ ἀλληλογραφία ἐπίσης τῶν Ἰσπανῶν διπλωματῶν ἔσωσε ἀρκετές, ἄγνωστες ἀκόμα ἀπὸ ἄλλου ἥ καὶ χαμένες ὁριστικὰ πηγές (φιρμάνια, διοικητικὰ ἔγγραφα, μανιφέστα καὶ διακηρύξεις, φυλλάδια καὶ σπάνια ἔντυπα, ἐπίσημες ἢ ἴδιωτικὲς ἐπιστολές) στὸ πρωτότυπο ἥ σὲ ἀντίγραφα⁵⁴. Τέλος, πρέπει νὰ ὑπογραμμιστεῖ καὶ ἡ διπτικὴ γωνία ἀπὸ τὴν ὅποια βλέπουν τὰ πράγματα στὴν Κωνσταντινούπολη ὁ Juan καὶ ὁ José Eliodoro Bouligny καὶ κυρίως ὁ Lorenzo Mabili στὴν Κέρκυρα, παρατηρητὲς δῆλ. ποὺ δὲν ἀνῆκαν οὕτε σὲ κάποια ἀπὸ τὶς μεγάλες δυνάμεις τῆς ἐποχῆς ποὺ ἐνδιαφέρονταν γιὰ ἐπιρροὲς καὶ ἄμεσα πολιτικὰ πλεονεκτήματα στὶς περιοχὲς ὅπου δροῦσαν, οὕτε σὲ κάποια ἐλληνικὴ—πολιτικὴ ἥ κοινωνικὴ—φατρία (γαλλόφιλη, ρωσόφιλη, ὄγγλοφιλη, δημοκρατικὴ ἥ ἀριστοκρατική). Αὐτὸς ἐπιτρέπει στὰ ἔγγραφά τους μιὰν ἀναμφισβήτητη ἀντικειμενικότητα, τόσο στὴν καταγραφὴ τῶν γεγονότων ὃσο —κυρίως— στὴν περιγραφὴ ἥ στὴν ἀνάλυση τῶν καταστάσεων⁵⁵.

Ἡ ἀντικειμενικότητα ὑποχωρεῖ στὸ μικρὸ ἑκεῖνο τμῆμα τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Lorenzo Mabili ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση. Καὶ ἡταν ἀναπόφευκτο, ἀφοῦ ἡδη ἀπὸ τὸ 1812 καὶ περισσότερο ἀπὸ τὸ 1814 οἱ σχέσεις του μὲ τὰ Ἐπτάνησα καὶ τὸν ἐλληνικὸ κόσμο εἶχαν ἀποβάλει τὸν ὑπηρεσιακὸ τους χαρακτήρα: "Ἐχει πάψει νὰ εἰναι πρόξενος ἐν ἐνεργείᾳ (στὴν ἀρχὴ τέθηκε ἀπὸ τὴν κυβέρνησή του σὲ ἀργία καὶ στὴ συνέχεια ὑποβιβάστηκε στὴν τάξη τῶν «jubilados», μὲ ὑποχρεωτικὴ συνταξιοδότηση 2400 ρεαλιῶν τὸ χρόνο)⁵⁶, ἔχει παντρευτεῖ Κερκυραία (ἀπὸ τὴν ὅποια μάλιστα ἀπόκτησε καὶ δυὸ παιδιὰ ποὺ ζοῦσαν καὶ

54. Ἐνδεικτικὰ σημειώνω ἐδῶ τὴν παρουσία, ἀνάμεσα στὰ ἔγγραφα Mabili, ἐπιστολῶν τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια (E leg. 6171, ἀριθ. 58 [24 Δεκ. / 5 Ιαν. 1804/5], 72 [16/28 Φεβρ. 1805], 105 [27 Αὐγ./8 Σεπτ. 1805], 123α [Αὔγ. 1805]), Γεωργίου Μοτσενίγου (E leg. 6171, ἀριθ. 131α, 196, 198, 221 [Φεβρ. 1806 - 'Απρ. 1807]), Σορόκιν (E leg. 6171, ἀριθ. 61 [27 Δεκ. / 6 Ιαν. 1804/5]), Vigoroux (ἀριθ. 151 [20 Μαΐου 1806]), Σπυρ. Βούρβαχη (ἀριθ. 171, χ.χ.) κἄ. Πρβλ. A M A E, Correspondencia, leg. 2516, 1η δεσμίδα, χ.ἄ.

55. Ἀνάλογα χαρακτηριστικὰ συναντᾶ κανεὶς στὴν ἀντίστοιχη ἀλληλογραφία τῶν διπλωματικῶν ἐκπροσώπων τῆς Νεάπολης στὴν Κωνσταντινούπολη κατὰ τὴν ἵδια περίοδο· ἐκδόθηκαν, μὲ πολυσέλιδη εἰσαγωγή, ἀπὸ τὸν A n d r é O t e t e a, Contribution à la Question d'Orient. Esquisse historique, suivi de la correspondance inédite des envoyées du roi des Deux - Siciles à Constantinople (1741 - 1821), Βουκουρέστι 1930, σ. 159-354, ὅπου δῆμος δραστικὲς ἀφαιρέσεις τῶν πηγῶν ποὺ δὲ συνδέονται μὲ τὶς παραδονάβιες ἡγεμονίες. Γιὰ μιὰ πρώτη ἔρευνα στὰ διθωμανικὰ ἀρχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορία τῆς Ἐπτανήσου Πολιτείας βλ. I s m a i l H a k k i U z i n c a r s i l i, Arsiv vesikalarina göre Yedi Ada Cumhuriyeti, Bülleten, τόμ. 1, ἀριθ. 3-4 (1937), σ. 627-639 (πρβλ. A. Π α π ἄ ζ ο γ λ ο ν, Ἡ Ἐπτανησιακὴ Πολιτεία στὰ ἀρχεῖα τοῦ διθωμανικοῦ κράτους, Nέα Ἔστία, τόμ. 25 [1939], σ. 807-813).

56. A M A E, Correspondencia, leg. 1601, ἀριθ. 13, 14.

άνατρέφονταν στὴν Κέρκυρα) και ἔχει ἀποκτήσει ιδιαίτερα στενοὺς κοινωνικοὺς και οἰκονομικοὺς δεσμοὺς μὲ τὸ ἐπτανησιακὸ περιβάλλον. Τὸν Ἀπρίλιο ἄλλωστε τοῦ 1825 ὁ «εὐγ(ενέστατος) κύρ Λορέντζος Μαβῆλ, γέννημα τῶν Βουλουνίων τῆς Ἰσπανίας», πολιτογραφήθηκε Ἰόνιος πολίτης⁵⁷. Δέκα χρόνια ἀργότερα, τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1834, ὁ Don Lorenzo θὰ ἐπιδιώξει γιὰ τὸν γιό του Παῦλο Μαβίλη διπλωματικὴ θέση ὅχι πιὰ σὲ κάποιο ἀστικὸ κέντρο τῆς Ἰσπανίας ἢ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης —ὅπως εἶχε ἐπιζητήσει παλιότερα ὁ ἴδιος—, ἀλλὰ σὲ κάποιο, ἐστω καὶ ἐπαρχιακὸ ἰσπανικὸ ὑποπροξενεῖο στὸ νεοσύντατο ἐλληνικὸ βασίλειο⁵⁸. "Εξι χρόνια ἀργότερα ὁ νομομαθῆς Παῦλος Μαβίλης θὰ ἐγκαινιάσει τὴ δικαστική του σταδιοδρομία στὴ μικρὴ Ἰθάκη⁵⁹. Ἡταν ἀσφαλῶς ἡ ἐποχὴ ποὺ ἡ παλιὰ καὶ ξένη αὐτὴ οἰκογένεια ἐνσωματωνόταν δριστικὰ στὴ νέα της πατρίδα μὲ μιὰ προσήλωση ποὺ ἔμελλε νὰ καθαγιαστεῖ μὲ τὴ θυσία τοῦ Δρίσκου.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

I. K. ΧΑΣΙΩΤΗΣ

57. N. S. Βλασσοπούλου, 'Η πολιτογράφηση τοῦ Α. Μαβίλη στὰ Ἰόνια Νησιά, *Néa Εστία*, τόμ. 96 (1974), σ. 1119, καὶ —δρόποτερα— Αὐγῆς Μακρῆ—Αργυρού, 'Η πολιτογράφηση τοῦ πάππου τοῦ Μαβίλη, *Néa Εστία*, δ.π., σ. 1536-1537. Πρβλ. Ἄνδρεας Δη, 'Ο πάππος τοῦ Μαβίλη, *Néa Εστία*, τόμ. 15 (1934), σ. 486 (Ἐργα, τόμ. III, σ. 131 σημ. 3). Φωτοτυπία τοῦ σχετικοῦ ἀποσπάσματος ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς Β' συνεδρίας τῆς Β' Γερουσίας (τῆς 28 Ἀπρ. 1825) στὸ ΙΝΣ, ἀρχ. Μαβίλη, τ.β.

58. A M A E, Correspondencia, leg. 1601, ἀριθ. 13 (ἔγγρ. τοῦ πρώτου Ἰσπανοῦ πρεσβευτῆ στὴν Ἀθήνα Mariano Montalvo: 12 Μαρτ. 1835), 14 (ὑπόμνημα Lorenzo Mabili τῆς 29 Δεκ. 1834).

59. Μαντούβαλος, Λορέντζος Μαβίλης, σ. ιστ'. Πρβλ. ΙΝΣ, ἀρχ. Μαβίλη, διορισμὸ τοῦ Παύλου Μαβίλη σὲ διάφορες θέσεις τῆς δικαστικῆς ὑπερεσίας στὴν Κέρκυρα (19 Μαρτ. 1840), στὴ Λευκάδα (14 Ἀπρ. 1841), στὴν Κεφαλλονιά (Μάιος 1846), στὴν Ιθάκη (12 Αὐγ. 1850) καὶ πάλι στὴν Κέρκυρα (Νοέμβρ. 1863).